

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного відділення
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
«Гендерна ідентичність жінок-учасниць війни в Україні: новий
образ жінки в умовах військових дій»

Виконав студент
2 курсу, групи ЗМПс-22
спеціальності «Психологія»
Собко Ілля Сергійович

Керівник – кандидат психологічних наук, доцент,
Ширяєва Тетяна Михайлівна

Рецензент – доктор психологічних наук, професор,
Мірошніченко Олена Анатоліївна

Острог, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	7
1.1. Гендерна ідентичність як психологічний конструкт: сутність, структура та особливості формування	7
1.2. Війна як фактор психологічних змін особистості: трансформаційні процеси та механізми адаптації	13
1.3. Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності жінок, залучених до воєнного досвіду в Україні	21
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК-УЧАСНИЦЬ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	30
2.1. Обґрунтування та опис програми емпіричного дослідження	30
2.2. Характеристика методик емпіричного дослідження	36
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК-УЧАСНИЦЬ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	45
3.1. Аналіз вираженості показників у жінок, що брали участь у заходах, пов'язаних з війною	45
3.2. Аналіз вираженості показників у жінок-цивільних	50
3.3. Порівняльний аналіз гендерної ідентичності та Я-образу	56
3.4. Аналіз зв'язку між показниками гендерної ідентичності та Я-образом у жінок, що брали участь у заходах, пов'язаних з війною	64
Висновки до розділу 3	75
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Актуальність роботи. Змін сучасного суспільства, зумовлені воєнними діями в Україні, актуалізували необхідність переосмислення ролі жінки у соціокультурному та психологічному вимірі. Війна суттєво змінила гендерні межі, поставивши жінку в ситуації, що вимагають високого рівня психологічної адаптації, стійкості та формування нової ідентичності. Проблематика гендерної ідентичності в умовах воєнного досвіду є надзвичайно актуальною для психологічної науки, адже вона дозволяє виявити закономірності становлення особистості у кризових обставинах і визначити психосоціальні чинники формування нового жіночого образу.

Участь жінок у бойових діях та волонтерській діяльності спричинила зміну традиційних уявлень про фемінність і соціальні ролі. Виникає потреба у глибшому розумінні внутрішніх процесів ідентифікації, які відображаються в психологічній структурі особистості. З позицій психології ідентичності цей феномен пов'язаний із реконструкцією уявлень про себе, переоцінкою життєвих цінностей та адаптацією до умов, де особистий досвід набуває колективного значення [2; 7; 12].

У контексті психологічної науки питання гендерної ідентичності розглядається як складний процес, що відображає взаємодію індивідуальних, соціальних і культурних чинників. В умовах війни відбувається трансформація базових структур ідентичності. Посилюється роль колективної свідомості, змінюються мотиваційні установки, переосмислюються уявлення про силу, відповідальність і турботу. Психологічний аналіз цього процесу дозволяє розкрити закономірності емоційного переживання, а також формування самосприйняття та способів подолання травматичних наслідків.

Особливе значення набуває питання формування нового образу жінки-активної, стійкої, здатної до самореалізації у військових умовах. Цей образ виходить за межі традиційних гендерних очікувань, зумовлюючи потребу у

науковому осмисленні психологічних механізмів самовизначення, самопідтримки та ресоціалізації після повернення до мирного життя. Аналіз гендерної ідентичності в цьому контексті дозволяє дослідити, як жінки інтегрують воєнний досвід у власну систему цінностей, як формуються нові соціальні ролі та моделі поведінки, що впливають на їхнє особистісне та професійне становлення.

Об'єкт дослідження: процес формування гендерної ідентичності жінок.

Предмет дослідження: психологічні особливості трансформації гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні.

Мета дослідження: дослідити особливості становлення гендерної ідентичності жінок-учасниць війни та визначити чинники, що відображають особливості нового образу жінки в сучасному українському суспільстві.

Завдання дослідження:

1. Вивчити теоретичні підходи до розуміння гендерної ідентичності.
2. Описати соціально-психологічні умови формування ідентичності жінок в умовах війни.
3. Установити психологічні чинники трансформації гендерної ідентичності.
4. Провести емпіричне дослідження особливостей самоідентифікації жінок-учасниць бойових дій.
5. Проаналізувати результати емпіричного дослідження і окреслити особливості гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні

Гіпотеза:

Гіпотеза 1. Жінки, які брали участь у війні, мають значно вищий рівень андрогінності та маскулінності порівняно з цивільними жінками.

Гіпотеза 2. Жінки, які беруть участь у війні, мають більш рівноправне гендерно-рольове ставлення за шкалою ставлення до жінок (AWS) і нижчий рівень неявних гендерних упереджень згідно опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ порівняно з цивільними жінками.

Гіпотеза 3. Жінки-учасники війни мають більшу самосповненість, автономію згідно Методики дослідження особистісного виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire) порівняно з цивільними жінками.

Гіпотеза 4. Існують кореляції між вираженням гендерної ідентичності (бали BSRI), гендерними установками (AWS) і ціннісними орієнтаціями (PVQ) у жінок, які беруть участь у війні.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, моделювання), емпіричні (психодіагностичні методики, порівняльний аналіз U-Манна-Уїтні, кореляційний аналіз Спірмена, факторний аналіз).

Наукова новизна: полягає у виявленні специфічних рис гендерної ідентичності жінок, що брали участь у воєнних діях, та уточненні психологічних механізмів її трансформації під впливом бойового досвіду.

Теоретичне значення: розширює наукові уявлення про структуру та динаміку гендерної ідентичності в умовах соціальної кризи, уточнює роль воєнного досвіду у формуванні особистісної самосвідомості.

Практична значущість: результати можуть бути використані у психологічній реабілітації жінок-ветеранок, у програмах соціальної адаптації та підготовці фахівців із кризової психології.

Апробація результатів: основні теоретичні та практичні положення роботи доповідалися та обговорювалися на студентській науковій конференції «Психологія в часи воєнних викликів: пошуки стратегій психологічної стійкості та витривалості» (6 листопада 2025 р., Національний університет «Острозька академія», м. Острог). [35]

Публікації. За темою магістерської роботи опубліковано 2 наукові праці:

1. Тези доповіді у збірнику матеріалів конференції. [35]
2. Стаття у науковому електронному виданні Національного університету «Острозька академія». [36]

Структура і обсяг роботи: складається з трьох розділів, завершується висновками, списком використаної літератури та додатками.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

1.1. Гендерна ідентичність як психологічний конструкт: сутність, структура та особливості формування

Проблема гендерної ідентичності посідає важливе місце у сучасній психологічній науці, оскільки відображає не лише індивідуальний досвід самопізнання, а й соціокультурні умови, у яких цей досвід формується. Гендерна ідентичність є складним психічним конструктом, що інтегрує уявлення людини про себе як представника певної статі, включає систему цінностей, установок, поведінкових моделей та рольових очікувань. У контексті психології розвитку вона розглядається як результат довготривалого процесу ідентифікації, у якому поєднуються біологічні, соціальні, культурні та особистісні чинники.

Сутність гендерної ідентичності полягає у внутрішньому усвідомленні власної належності до певної гендерної категорії та прийнятті відповідних соціальних ролей, що формуються під впливом виховання, соціальних норм і культурних традицій [37]. На думку О. Кікінежді, формування гендерної ідентичності є складним когнітивно-ціннісним процесом, у якому поєднуються соціально-культурні смисли та внутрішні психічні механізми саморегуляції. Дослідниця наголошує, що когнітивний компонент є провідним у становленні цілісного гендерного «Я» [12].

У структурі гендерної ідентичності дослідники виділяють когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. І. Козинець підкреслює, що саме баланс між когнітивними та емоційними складниками визначає ступінь узгодженості внутрішнього образу «Я» з гендерною соціалізацією, яка триває протягом усього життя [13]. Когнітивний аспект охоплює знання й уявлення про власну гендерну належність, а також усвідомлення відмінностей між чоловічими й жіночими ролями. Емоційний компонент відображає ставлення до власного

гендеру, ступінь прийняття себе як жінки або чоловіка, відчуття задоволеності цією ідентичністю. Поведінковий аспект стосується реалізації гендерних ролей у соціальній взаємодії, відповідності або відхилення від культурно заданих моделей поведінки.

Сучасна психологія трактує формування гендерної ідентичності як процес соціалізації, у якому індивід засвоює соціально схвалені ролі через спостереження, наслідування й взаємодію. Д. Бем у своїй теорії гендерної схеми підкреслювала, що індивіди конструюють власне розуміння гендеру, орієнтуючись на культурні зразки й особистий досвід. З іншого боку, психоаналітичні підходи (З. Фройд, Н. Ходоров) розглядають гендерну ідентичність як результат внутрішнього конфлікту між біологічними потягами й соціальними заборонами, тоді як соціокультурна школа (Дж. Батлер, Р. Коннелл) наголошує на її здатності відтворюватися у взаємодії та під впливом контексту.

Гендерна ідентичність як психологічний конструкт вимагає системного опису, що поєднує концептуальні аспекти, емпіричні індикатори та механізми соціокультурного впливу. Поняття належить розглядати як динамічну внутрішню репрезентацію суб'єкта, що інтегрує біологічні, когнітивні й соціальні елементи його самосприйняття та самоототожнення. У сучасній психологічній літературі гендерна ідентичність часто визначається як внутрішнє відчуття приналежності особи до конкретної гендерної категорії (чоловічої, жіночої, небінарної або іншої) незалежно від біологічних характеристик, при цьому підкреслюється її поліморфність і мультідименсійність [51].

Концептуалізація поняття останнім часом поступово кристалізується у двох взаємодоповнюючих напрямках: по-перше, у вузькій клініко-психологічній та нейробіологічній інтерпретації, що фокусується на співвідношенні гормонального та нейроанатомічного внеску у ранньому розвитку, і, по-друге, у соціально-конструктивістській та культурно-психологічній підходах, які роблять наголос на мові, дискурсивних практиках і соціальних інститутах як ключових факторах артикуляції гендерного «Я» [48; 51].

Теоретичні підходи до розуміння гендерної ідентичності відображають інтелектуальну спадкоємність від класичних феміністичних рефлексій до психоаналізу й сучасних соціально-психологічних моделей [36]. Ідеї С. Де Беаор про соціальне становлення «жінки» як конструкту були інтерпретовані сучасними дослідниками як прообраз розуміння гендеру як продукції культурних практик, що формують переживання тілесності й ідентичності.

Психоаналітичні та психодинамічні моделі, представлені роботами Н. Ходорова і спадком С. Гіліган зосереджують увагу на сімейних і материнських характеристиках як основі формування гендерного самоусвідомлення, акцентуючи умовні внутрішні процеси прив'язки, ідентифікації та репродукції соціальних ролей. Ці підходи пояснюють, як первинні міжособистісні відносини структурують емоційні й уявні аспекти гендерного «Я» [43].

Соціально-психологічні моделі розглядають гендерну ідентичність як результат взаємодії автоматичних і контрольованих когнітивних процесів, соціалізаційних тренувань і самоусвідомлення; у цій площині працюють теоретичні конструкції гендерної схематики С. Бем які, попри історичну прив'язку до попередніх десятиліть, отримали нове життя через сучасні рецензії та емпіричне використання [55].

Структура гендерної ідентичності розкладається на функціональні компоненти, котрі взаємодіють для створення цілісного образу «Я». По-перше, когнітивний компонент включає знання про гендерні категорії, самоідентифікацію та оцінку типічності. По-друге, емоційно-оцінний компонент охоплює задоволення/незадоволення від власної приналежності до гендерної групи, емоційну інтеграцію гендерної ролі та пов'язані самосприйняття. По-третє, поведінковий компонент відображає гендерно типізовану практику, вибір активностей та вербалізовані ролі [61; 53].

Емпіричні інструменти, що моделюють структуру гендерної ідентичності, оперують цими трьома доменами: шкали, спрямовані на виявлення гендерної типічності та контентеднес (gender contentedness), вимір тиску на конформність

та міжгрупової упередженості, дозволяють кількісно оцінити співвідношення когнітивних, емоційних і поведінкових проявів у різних вікових когортах [61].

Психологічні механізми становлення ідентичності включають множинні процеси, які здійснюють перенесення соціального впливу у внутрішню самоорганізацію особистості. Соціалізація в сім'ї як перший та найінтенсивніший агент формування задає первинні рамки гендерних ролей через моделі батьківської поведінки, стилі виховання та невербальні комунікативні практики. Референтні групи (однолітки, школа, професійні спільноти) формують механізми зворотного зв'язку, що спричиняють корекцію поведінки та самооцінки відповідно до очікувань групи. Медіа функціонують як широкомасштабні модератори норм, котрі не лише передають культурні наративи, але й створюють простори для ідентифікаційних експериментів і контрастних репрезентацій [48]. А. Мирошнеченко розглядає процес гендерної соціалізації як ключовий фактор становлення ідентичності, наголошуючи, що саме родинне середовище формує первинні когнітивні схеми щодо гендерних норм і ролей [25].

Особливу роль у запуску самоусвідомлення відіграє механізм само-соціалізації, що опирається на когнітивні здатності індивіда абстрагуватися від зовнішніх сигналів та відтворюють внутрішні сценарії поведінки. Само-соціалізація передбачає активне категоризування «я як чоловік/жінка/інше», встановлення критеріїв відповідності та прагнення до когнітивної консистенції, що пояснює стабільність суб'єктивної ідентичності в умовах мінливих соціокультурних норм [53].

Соціокультурні чинники формування гендерної ідентичності мають комплексний характер і включають нормативні настанови, ціннісні порядки, стереотипи та практики інституційного відтворення. Культурні норми визначають допустимі зразки поведінки й оцінювальні шкали, що визначають «адекватність» гендерної ролі. Системи освіти, релігійні інститути, медична практика та право продукують дискурси, які кодують тілесність і поведінкову нормативність у термінах соціального порядку [National Academies of Sciences;

Zdravomyslova]. На думку Т. Кубриченко, саме культурні коди визначають межі самопрезентації індивіда у контексті гендерних очікувань, що формує соціальну узгодженість ідентичності [18].

Медіа- як масивний культурний агент- діє двояко: транслює традиційні стереотипи і одночасно відкриває нові моделі ідентифікації через репрезентації гендерної різноманітності, що у сумі створює поліфонію можливих логік самоідентифікації. Л. Комарніцька й І. Завадська зазначають, що вплив медійного простору актуалізує необхідність переосмислення гендерної ролі в сучасному суспільстві, оскільки інформаційна культура стає чинником самопізнання [15]. Сучасні дослідження показують, що експозиція до різноманітних гендерних наративів в інтернеті здатна прискорювати процеси усвідомлення і пошуку спільнот, однак за відсутності підтримки сім'ї й локальних референтних груп це може призводити до конфліктів і підвищеної вразливості психіки [60].

Психологічні наслідки порушення або кризи гендерної ідентичності мають різні форми прояву: внутрішні конфлікти, що супроводжуються дисонансом між тілесним досвідом і суб'єктивним гендерним відчуттям. Підвищена тривожність, депресивні симптоми, самопошкоджувальна поведінка та ризик суїцидальної поведінки у разі соціальної ізоляції або незгоди близьких- у клінічній літературі ці наслідки часто концептуалізують через призму *minority stress*, де акцент робиться на зовнішніх (стигма, дискримінація) і внутрішніх (внутрішня стигма, приховування ідентичності) стресорах, що опосередковують психопатологічні спрямування [60].

М. Левандовська трактує кризу гендерної ідентичності як психологічний феномен, що поєднує емоційно-ціннісну дезінтеграцію та втрату внутрішньої узгодженості в уявленні про власне «Я» [23].

Клінічний підхід до подолання кризи ідентичності покладається на мультидисциплінарну підтримку: терапевтичні інтервенції, сімейна терапія, робота з референтними групами та, за необхідністю та згодою пацієнта, гендерно-афірмаційні медичні заходи як частина комплексного плану

поліпшення функціонування й зниження психологічного дистресу [41]. С. Шлянчак і Д. Тінін наголошують на потребі системної психологічної підтримки індивіда в період статевої зрілості, оскільки саме в цей час відбувається остаточне структурування гендерних уявлень і стабілізація самооцінки [38].

Узагальнення емпіричних даних дозволяє окреслити кілька принципових висновків для психологічної науки та практики. По-перше, гендерна ідентичність має бути сприйнята як інтегративний конструкт, що включає біологічні імпульси, когнітивні схеми та соціокультурні аспекти; відповідно, методологія досліджень повинна бути мультиметодною і мультирівневою, поєднуючи біологічні маркери, самозвіти й якісні описові дослідження [48; 52].

По-друге, уявлення про структуру гендерної ідентичності як сукупності когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів має практичну цінність для діагностики й інтервенцій: переконливі більшість сучасних валідованих вимірювань спираються на ці виміри, що дозволяє індивідуалізувати підтримку залежно від домінантного патерну дисфункції або дисконгруентності [61].

По-третє, культурно-чутлива політика та програмні рішення в освіті і охороні здоров'я мають ключове значення для профілактики форм психологічного дистресу серед тих, хто переживає гендерну невпевненість. На практиці це означає розвиток позитивних референтних мереж, доступність кваліфікованих психологічних послуг і вдосконалення стандартів діагностики й лікування з урахуванням оновлених наукових підходів [60].

Можна сказати, що хоча дисциплінарні традиції іноді конфліктують (наприклад, натуралістичні біологічні моделі проти радикально конструктивістських позицій), найбільш продуктивним виявляється помірковано інтегративний підхід, котрий не редукує гендерну ідентичність ні до суто «біологічного» детермінізму, ні до абсолютного конструктивізму, а розглядає її як результат співдії множини факторів у часі. Такий підхід також дозволяє розробляти адаптивні практики підтримки, орієнтовані на покращення психосоціального функціонування особистості.

Гендерна ідентичність як психологічний конструкт вимагає від науки відповідальної синтезуючої методології, що поєднує точні вимірювання, якісні інтерпретації та інтервенційні програми, спрямовані на зменшення шкоди й підтримку ідентичнісного розвитку людини в контексті мінливих соціокультурних структур [48].

Отже, гендерна ідентичність- це не лише набір уявлень про «жіночність» або «чоловічність», а складна система внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків, що поєднують психологічні, соціальні та культурні компоненти. Т. Рак у своїх дослідженнях військових контингентів зазначає, що гендерна ідентичність у Збройних Силах України формується в унікальному поєднанні культурних і психологічних чинників, де домінує прагнення до самореалізації через соціальну відповідальність [31]. Її формування відбувається в умовах постійного діалогу між особистістю та суспільством, що надає ідентичності як стабільності, так і гнучкості. Зміни у соціальних структурах, еволюція культурних норм і посилення феміністичного дискурсу змінюють уявлення про гендер, роблячи цей конструкт відкритим до переосмислення. О. Кокун вказує, що професійна життєстійкість фахівців у воєнних умовах має тісний зв'язок із гендерними уявленнями, оскільки саме здатність до збереження психологічної стабільності є показником сформованої ідентичності [14].

1.2. Війна як фактор психологічних змін особистості: трансформаційні процеси та механізми адаптації

Війна є екстремальною формою соціальної дестабілізації, яка радикально змінює структуру життя, систему цінностей і способи сприйняття реальності. Її вплив на психіку людини не обмежується безпосереднім переживанням небезпеки; вона створює нові умови існування, в яких відбувається глибока перебудова особистісних смислів і поведінкових стратегій. В. Панок акцентує, що війна стає каталізатором психологічних змін, провокуючи адаптаційні реакції, які виходять за межі індивідуальної стресостійкості та зачіпають

суспільну психіку [30]. У межах психологічної науки війна розглядається як потужний стресогенний фактор, що може призводити як до дезінтеграції особистості, так і до появи адаптивних форм реагування, зокрема розвитку стійкості та посттравматичного зростання.

Трансформаційні процеси під впливом війни зачіпають базові рівні особистісної організації. Людина змушена переосмислити власну роль у світі, співвідношення між моральними принципами й необхідністю виживання, а також ставлення до майбутнього. Змінюються не лише когнітивні схеми, а й емоційно-мотиваційна сфера: зростає тривожність, посилюється потреба у безпеці, але водночас з'являється нове відчуття відповідальності та спільності. Такі зміни можуть виступати як деструктивними, так і конструктивними, залежно від особистісних ресурсів і соціальної підтримки. Саме тому механізми адаптації у військових умовах набувають вирішального значення для збереження цілісності особистості.

Механізми адаптації включають як психологічні, так і соціальні процеси. С. Кузікова разом із В. Зливковим і С. Лукомською підкреслюють значення інтеграції сучасних психологічних підходів у роботі з воєнними травмами, що дозволяє досягати більш ефективної реадaptaції особистості [19]. На індивідуальному рівні це проявляється у розвитку гнучкості мислення, здатності до саморегуляції, переоцінці життєвих цілей. На соціальному- у відновленні комунікативних зв'язків, створенні нових форм підтримки, формуванні спільнот на основі солідарності. Війна, таким чином, стає простором не лише руйнування, а й можливого розвитку- саме в її контексті особистість часто відкриває нові способи самореалізації та пізнання власних меж. Такі процеси, хоч і болісні, можуть сприяти глибшому усвідомленню життєвих смислів, що є важливою умовою подальшої адаптації.

Війна як екстремальний соціально-психологічний чинник визначається сучасною науковою парадигмою як комплексна подія, що одночасно мобілізує біологічні, когнітивні й соціальні ресурси індивіда, спричиняючи багаторівневі трансформації структури особистості. Ця трансформація не зводиться

виключно до появи психопатологічних симптомів; вона охоплює зміни в системі цінностей, самоідентифікації, міжособистісних стосунків та поведінкових стратегій, що у сумі формують нову організацію «Я» в умовах тривалої екзогенної загрози. Підхід до вивчення таких змін потребує інтеграції категорій, що дозволяють сполучити індивідуальні психофізіологічні реакції з соціальними й культурними процесами, які модулюють моделі адаптації й дезадаптації [45].

Психологічні наслідки воєнного досвіду спостерігаються на рівні емоційних розладів, когнітивних змін і поведінкових патернів. Травматизація часто має виражений ефект на пригнічені реакції, що маніфестуються у формі посттравматичного стресового розладу, генералізованої тривоги та депресії [Келлер].

Водночас емпіричні дані системних оглядів демонструють широке розмаїття реакцій, серед яких суттєва частка індивідів демонструє стійку адаптацію або її відновлення з часом [47; 41]. Динаміка симптоматики та функціонування постраждалих визначається не лише інтенсивністю травматичного впливу, але й доступністю ресурсного поля- соціальної підтримки, економічних можливостей, безпеки й внутрішніх психологічних резервів.

Клінічні прояви довготривалої психологічної напруги в умовах війни включають не лише класичні симптоми посттравматичного стресу, а й синдроми емоційного вигорання, зниження мотивації, підвищену дратівливість та когнітивні порушення, що ускладнюють планування і соціальну інтеграцію. У середовищах, які зазнали примусового переміщення або перебували під постійною загрозою, частота симптомів депресії й тривоги є суттєво вищою, що має як клінічні, так і публічно-санітарні наслідки для організації допомоги й відновлення [50]. Важливо підкреслити, що відмінності в показниках між цивільними й військовими відображають не лише різницю в експозиції, а й відмінності у соціальній підтримці, підготовці й доступі до втручань.

Розглядаючи механізми психологічної адаптації, необхідно підкреслити роль захисних функцій психіки, що в умовах екстремального стресу активують

як автоматичні, так і свідомі стратегії регуляції. В. Осьодло у своїх працях показує, що стресові ситуації активують складну систему внутрішніх захисних механізмів, що забезпечують збереження цілісності особистості у виняткових умовах [29]. Захисні механізми- від емоційної відстороненості до раціоналізації- виконують подвійну функцію: вони зменшують інтенсивність переживань у короткостроковому періоді, проте їхній хронічний домінантний характер може перешкоджати адекватній переробці досвіду і сприяти підтримуванню симптомів. Крім оборонних механізмів, фундаментальну роль у відновленні відіграють процеси когнітивної перебудови, що дозволяють реорганізувати наратив індивіда, інтегрувати травматичний епізод у більш широку біографічну лінію і таким чином зменшити когнітивну фрагментацію переживання [9]. Когнітивні інтервенції, що фокусуються на реструктуризації переконань про контроль, причинність і власну спроможність, мають стійке емпіричне підґрунтя для зменшення симптомів і підвищення функціональної адаптації.

На нейробиологічному рівні тривалий вплив бойових дій і супутніх стресорів корелює з функціональними та структурними змінами в низці ключових мозкових систем. Хронічний стрес запускає каскад гіпоталамо-гіпофізарно-надниркових реакцій, що призводять до зміни рівнів кортизолу та моноамінергічної регуляції; ці зміни асоціюються зі зниженням об'єму гіпокампу та дисфункцією префронтальної кори, які опосередковують пам'ять, контекстуалізацію та емоційну регуляцію. Неврологічні модифікації створюють біологічну платформу для когнітивних і емоційних змін і вимагають інтегрованих підходів, що поєднують психотерапевтичні методики з медико-нейротерапевтичними втручаннями при необхідності [45].

Узагальнення емпіричних даних про варіативність реакцій на воєнний досвід вказує на багатоаспектний характер адаптаційних механізмів. Дослідження демонструють, що поряд із шляхами хронізації симптомів значну частину сукупності реакцій займають стійкі або відновлювальні моделі, де індивіди, навіть після гострих порушень, повертають або зберігають високий

рівень функціонування без формування стійких патологій [41]. Така гетерогенність відповіді на травму ставить виклик для системи виявлення й втручання: інструменти скринінгу повинні бути чутливі до феноменологічних відмінностей і дозволяти диференційоване направилення на допомогу, замість універсального підходу.

Теоретичною опорою для розуміння психологічних змін в умовах війни служить теорія збереження ресурсів (Conservation of Resources, COR), яка описує, як втрата матеріальних, соціальних та внутрішніх ресурсів провокує «спіралі втрат», що підвищують вразливість до психічних порушень, тоді як мобілізація та накопичення ресурсів може бути фактором відновлення й стимулу посттравматичної адаптації [49]. Практично це означає, що відновлення соціально-економічної інфраструктури, повернення доступу до базових ресурсів і посилення соціальної підтримки мають не лише матеріальну, але й значну психологічну цінність у контексті реабілітації.

Позитивна трансформація особистості після травматичного досвіду, відома як посттравматичне зростання, описується як явище, коли людина, долаючи кризу, знаходить шляхи для перетворення у бік підвищеної психологічної стійкості, нових життєвих смислів, оновленої самооцінки та зміцнення міжособистісних зв'язків. В. Осьодло та Д. Зубовський розглядають посттравматичне зростання як провідну форму адаптації учасників бойових дій, яка сприяє формуванню нових смислів життя і підвищує рівень психологічного функціонування [28]. Концепція посттравматичного зростання, ґрунтована на роботах Р. Тедесі та Г. Калхун, підкреслює, що зростання не є автоматичним результатом травми. Воно вимірюється як суб'єктивне відчуття змін у ключових сферах життя і вимагає сприятливих умов для своєї реалізації, включно із наявністю підтримки та можливістю рефлексії [56]. Клінічне застосування цього поняття має бути делікатним: робота над змістом переживань і нарративною інтеграцією може сприяти відновленню, але не повинна замінювати необхідні заходи з лікування гострих психопатологічних явищ.

Соціальна підтримка виступає критичною ланкою у процесі адаптації та відновлення. Вона діє як буфер проти негативних наслідків стресу і сприяє нарощенню ресурсів, необхідних для когнітивної перебудови та емоційної регуляції. О. Сафін наголошує, що саме підтримка найближчого оточення і психологічна реабілітація після бойових дій виступають базовими чинниками повернення до ефективного соціального функціонування [1]. Метаналітичні дослідження виявляють, що суб'єктивне відчуття підтримки часто має сильніший захисний ефект, ніж об'єктивні показники контактів, і що розрив у соціальних мережах після війни- втрати родичів, розширена мобільність населення, фрагментація громад- може послабити механізми відновлення [59]. У практичному вимірі відновлення соціальних зв'язків, підтримка сімейних та громадських структур, а також створення професійних мереж допомоги є базовими складовими для зниження ризику хронічних психічних порушень.

Механізми психологічної адаптації до екстремальних умов включають захисні процеси, резилієнтність, когнітивну перебудову та стратегії подолання, що функціонують на тлі взаємодії індивідуальних ресурсів і соціального оточення. А. Беспалько та О. Сафін у своїй монографії підкреслюють, що відновлення особистісних копінг-ресурсів є необхідною умовою адаптації комбатантів на етапі декомпресії [1]. Резилієнтність варто розуміти не як стабільну властивість особистості, а як результат регуляторної гнучкості- здатності адаптувати стратегії поведінки й емоційної регуляції до вимог конкретної ситуації. Такий підхід дозволяє пояснити, чому одні індивіди виявляють високий рівень адаптації навіть за умов значної втрати, тоді як інші, за подібних обставин, демонструють хронічні порушення [42].

Соціокультурні чинники формування гендерних уявлень, систем цінностей і ролей також піддаються суттєвій трансформації внаслідок військових подій. Колективні потрясіння змінюють інституційні моделі поведінки, економічні ролі й очікування щодо гендерних функцій; унаслідок цього відбувається переструктуризація життєвих орієнтацій, при якій деякі індивіди переглядають свої цінності, а інші фіксуються у нових, інколи

деструктивних паттернах. Вплив медіапрактик, політичних наративів і локальної культурної інтерпретації подій є важливими модераторами цих змін і вимагають обліку при плануванні відновних та психосоціальних програм.

Психологічні наслідки порушення або кризи ідентичності можуть проявлятися у формі внутрішніх конфліктів, когнітивної дисонансності і проблем у побудові соціальних зв'язків. Л. Карамушка у своїх дослідженнях відзначає зв'язок між копінг-стратегіями під час війни і загальним рівнем психічного здоров'я, що визначає ефективність адаптації [10]. Внутрішні конфлікти найчастіше виникають внаслідок розриву між попередньою системою цінностей і новими обставинами життя; їх подолання потребує процесів рефлексії, соціальної валідації та, за потреби, професійної терапевтичної допомоги. Терапевтичні підходи, що підтримують переосмислення життєвих сценаріїв, і програми спрямовані на реінтеграцію в трудову та соціальну діяльність, демонструють позитивний вплив на стабілізацію ідентичності та зниження рівня функціональних перебоїв [50].

Міждисциплінарний підхід до вивчення психологічних наслідків війни є необхідним для цілісного розуміння процесів адаптації. Інтеграція психологічних методів із соціологічним аналізом, нейронауковими дослідженнями та політико-економічними оцінками дозволяє створити багатовимірні моделі, що краще відтворюють складність явищ і дають підґрунтя для практичних втручань. Методологічні виклики включають необхідність лонгітюдінальних досліджень, мультиметодних підходів і культурно-чутливих інструментів вимірювання, що можуть адекватно фіксувати як когнітивні, так і соціальні зрушення в часі [41].

Практичні наслідки знань про психологічні зміни під час війни очевидні: програми втручань повинні бути багатоетапними, поєднувати кризову психологічну підтримку з довгостроковими стратегіями відновлення ресурсного поля особистості та спільнот. Необхідна рання ідентифікація вразливих груп, доступ до культурно адаптованої психотерапії, підтримка сімейних й громадських мереж, а також заходи з відновлення економічних можливостей. С.

Лукомська підкреслює важливість міждисциплінарного підходу в наданні допомоги учасникам бойових дій, який поєднує медико-психологічні та соціально-реабілітаційні аспекти [8]. Політики з відновлення інфраструктур і соціальних послуг мають розглядатися як складова психологічної реабілітації, оскільки відновлення матеріальних ресурсів тісно пов'язане з психічним здоров'ям населення [44].

Концепція посттравматичного зростання заслуговує на критичне осмислення: хоча її емпірична підтримка є суттєвою у багатьох дослідженнях, вона не повинна виступати як ідеологічна вимога до тих, хто пережив травму; практика повинна визнавати багатоманітність реакцій і уникати тиску на «позитивне» переосмислення як обов'язкової мети терапії [56].

Етичні аспекти інтервенцій і досліджень у зоні конфлікту мають найвищий пріоритет. Забезпечення інформованої згоди, гарантування конфіденційності, уникнення повторної травматизації через методи збору даних та врахування потенційних ризиків участі- базові критерії якісного підходу. Залучення місцевих фахівців і спільнот до планування досліджень і програм допомагає мінімізувати ризики експлуатації й підвищити сталість результатів, водночас сприяючи культурній релевантності втручань.

Політичні й соціально-економічні аспекти реабілітації мають бути інтегровані в психосоціальні програми: відновлення доступу до праці, освіти і безпечного житла створює фундамент для психологічного відновлення, а інвестиції в ці сфери можуть зменшувати тривалі економічні й медичні витрати. О. Сафін розглядає реабілітацію учасників бойових дій як процес, що потребує узгодження соціальної політики, економічної підтримки й психологічного супроводу [32]. Наукові дослідження мають розвивати інструменти, чутливі до культурних контекстів, лонгітюдінальні дизайни і комбіновані методи, що поєднують нейронауки, соціальну психологію і політичні практики.

На практиці важливо уникати двох крайнощів: з одного боку, надмірного патерналізму, що знижує автономію постраждалих, з іншого- ідеалізації посттравматичного зростання як універсальної цілі [46]. Адаптація вимагає

балансу між захистом і сприянням переробці досвіду, між наданням підтримки і стимулюванням автономії, і саме в цьому балансі лежить практична надія на зменшення шкоди та сприяння розвитку нових якостей особистості.

Отже, війна впливає на особистість як система викликів, що вимагають не лише фізичної, а й психологічної мобілізації. У відповідь на деструктивний вплив формується спектр адаптивних реакцій- від психологічного захисту до зростання й самоактуалізації. Саме здатність переосмислити травматичний досвід, знайти в ньому нові смисли й інтегрувати його у власну життєву історію визначає рівень психологічного відновлення. Таким чином, війна стає не лише чинником втрат, а й каталізатором глибинних змін, які трансформують особистість, надаючи їй нового змісту.

1.3. Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності жінок, залучених до воєнного досвіду в Україні

Досвід війни в Україні став одним із найпотужніших викликів для традиційного уявлення про жіночність та роль жінки у суспільстві. Жінки, залучені до військових, волонтерських чи гуманітарних процесів, переживають не лише зміни у зовнішніх умовах життя, а й глибоку перебудову власної ідентичності. О. Сафін розглядає реабілітацію учасників бойових дій як процес, що потребує узгодження соціальної політики, економічної підтримки й психологічного супроводу [32]. Їхня гендерна ідентичність опиняється в полі напруження між усталеними культурними очікуваннями та новими соціальними ролями, що вимагають сили, рішучості, лідерства. У таких умовах відбувається своєрідна реконфігурація жіночого образу- з пасивного та опікуючого на активний, відповідальний і водночас емпатійний.

Процес становлення гендерної ідентичності у жінок, які мають воєнний досвід, відбувається у контексті соціальних трансформацій і переоцінки моральних категорій. Участь у війні чи волонтерських рухах змінює ставлення до себе, власного тіла, можливостей і меж. Відчуття причетності до спільної

справи формує нові смисли й підвищує рівень самооцінки, тоді як травматичний досвід вимагає переосмислення вразливості та сили. Таким чином, війна стає не лише фактором деструкції, а й середовищем формування нової суб'єктивності, де поєднуються елементи стійкості, турботи й відповідальності.

Не менш важливим є те, що суспільство, спостерігаючи активну участь жінок у воєнних процесах, починає змінювати власні уявлення про гендерні ролі. С. Ганаба та О. Кондратюк визначають психологічний портрет жінки-військовослужбовця як такий, що поєднує емпатійність і готовність до прийняття ризику, що свідчить про нову парадигму жіночності [3]. З'являється тенденція до врахування жіночої участі як рівноцінної, що сприяє розширенню меж традиційних уявлень про жіночність. У цьому контексті формування гендерної ідентичності українських жінок набуває нового значення- воно стає не лише індивідуальним, а й колективним процесом, який впливає на культурну динаміку суспільства в цілому.

Війна як фактор психологічних змін особистості в українському контексті характеризується не лише прямим впливом травмуючих подій, але й складною взаємодією структурних соціальних змін, руйнуванням ресурсних систем та трансформацією повсякденних ролей, що в сумі перетворюють умови розвитку ідентичності й самоусвідомлення особистості [6]. Таке багаторівневе ураження охоплює безпосередні наслідки експозиції до бойових дій, опосередковані ефекти постійної невизначеності та відчуття втрати контролю, а також довготривалі зміни у завданнях, які ставить перед собою індивід у соціальному просторі, зокрема у питаннях сім'ї, праці та громадської активності [45]. І. Данилюк і О. Богучарова зазначають, що травматичний досвід загрози життю може не лише порушувати, а й стимулювати особистісний розвиток, сприяючи переоцінці життєвих пріоритетів [5].

Розглядати психологічний вплив війни як механізм трансформації особистості означає визнати, що особистість не є статичною системою. Вона мобілізує захисні процеси, перебудовує наративи і цілісні схеми «Я», а також

коригує ієрархію життєвих цінностей [Блінов]. У випадках тривалої експозиції до воєнного стресу зміни можуть набирати форму як функціональної адаптації, так і хронічної дезадаптації, яка маніфестується у симптомах посттравматичного стресового розладу, депресії або у зниженні здатності до соціальної інтеграції [43].

Психологічні наслідки воєнного досвіду включають спектр явищ від негайних перістресових реакцій до фрагментації життєвих стратегій і перешкоджання процесам планування майбутнього. Підвищена тривожність, пригнічений настрій, розлади сну та персистуючі флешбеки становлять частину клінічної картини, проте епідеміологічні дослідження показують суттєву варіабельність індивідуальних моделей: значна частина людей виявляє резистентність або відновлення функціонування з часом, тоді як менш адаптивні моделі призводять до стійких порушень функціонування й зниження якості життя [45].

Одним із важливих висновків сучасної літератури є необхідність відмови від бінарної моделі «хворий/не хворий» у бік опису множинних результатів адаптації. З цієї точки зору критичною є ідентифікація прототипових моделей-резилієнтності, відновлення, затриманого наростання симптомів і хронічного дисфункціонування- та аналіз механізмів, які їх обумовлюють, зокрема регуляторної гнучкості й доступності ресурсів [42].

Механізми психологічної адаптації до екстремальних умов функціонують на перетині внутрішніх процесів і зовнішніх ресурсів. На рівні психіки активуються захисні механізми- від емоційного відчуження до відволікання й раціоналізації- які в короткостроковому періоді знижують дистрес, але в довгостроковій перспективі можуть ускладнювати переробку травматичного досвіду [4]. Водночас процеси когнітивної перебудови, що включають модифікацію переконань щодо власної спроможності, контексту подій і причинності, сприяють ресинтезу досвіду в інтегрований біографічний наратив і, як наслідок, зниженню симптоматики та підвищенню функціональної адаптації. Т. Кучмєєв наголошує, що для жінок-військовослужбовців саме

міжособистісні стосунки в колективі стають детермінантою адаптаційних механізмів і стабільності гендерної ідентичності [22]. Ці механізми отримують додаткову силу або послаблення залежно від обсягу соціальної підтримки, економічної стабільності та доступності психосоціальних послуг [42].

Особливу роль у збереженні функціонування під час війни відіграє резилієнтність, яку доцільно розглядати не як усталену властивість індивіда, а як динамічну якість, що підсилюється регуляторною гнучкістю. Це означає, що здатність пристосовуватися до варіативних вимог ситуації й переключатися між стратегіями регуляції, зважаючи на контекст, є ключовим фактором стійкості. Практично, інтервенції, що тренують регуляторну гнучкість та навички адаптивної поведінки, можуть підвищити ймовірність «резилієнтної» моделі у осіб, які пережили потенційно травматичні події [41].

Феномен посттравматичного зростання (posttraumatic growth, PTG) слугує концептуальною рамкою для розуміння тих випадків, коли пережитий стрес стає джерелом трансформації особистісних ресурсів, переоцінки життєвих пріоритетів і зміцнення міжособистісних зв'язків. Н. Копилова підкреслює, що трансформація сприйняття жіночого і чоловічого в умовах війни відбувається через розширення культурних меж розуміння гендеру [17]. Роботи Р. Тедесі та Г. Калхун визначають PTG як суб'єктивні позитивні зміни, що виникають у результаті справляння з травматичним досвідом; у практичній площині PTG не є універсальним явищем і залежить від соціальних, культурних та індивідуальних детермінантів, включно з наявністю підтримки, смислової рефлексії та ресурсних можливостей для дій у новому статусі [39].

В українському контексті питання PTG набуває специфічного забарвлення, що пов'язане з колективною мобілізацією, сильними громадянськими наративами і активною роллю жінок у волонтерських та допоміжних ініціативах; емпіричні дослідження і практика виявляють, що в багатьох випадках жінки, вимушені до переміщення або залучені до гуманітарної діяльності, відзначають переосмислення цінностей, зростання

відчуття власної сили та посилення громадянської ідентичності, що є ознакою одночасного ризику й потенціалу для трансформації [40].

Соціальна підтримка виступає фактором, який суттєво модулює результат адаптації: як суб'єктивне відчуття підтримки, так і матеріальна допомога стабілізують психічний стан, сприяють переробці травматичного досвіду і надають можливість для розвитку нових ролей і навичок. І. Субашкевич і А. Шпагіна наголошують, що позитивні соціальні настрої та згуртованість українців у період війни зменшують рівень тривожності й сприяють підтримці ідентичності [35]. У випадку українських жінок роль спільнот, волонтерських мереж і державних ініціатив є критичною для створення полів ресурсного відновлення; водночас фрагментація соціальних мереж внаслідок розселення і розриву сімейних зв'язків підвищує ризик хронізації симптомів і ускладнює ресоціалізацію [58].

Специфіка жіночого досвіду в умовах війни в Україні має кілька важливих аспектів. М. Ніженська зазначає, що під час соціалізації в екстремальних умовах гендерні ролі жінок видозмінюються, а стереотипи поступаються місцем новим моделям поведінки [27]. По-перше, формування самоідентифікації жінок під впливом участі у військових чи волонтерських ініціативах відбувається через перерозподіл ролей: жінки поєднують обов'язки захисниці, опікуна сім'ї та громадської діячки, що вимагає швидкої перебудови самоусвідомлення та сімейної ролі. По-друге, соціокультурні очікування щодо жіночності під час війни змінюються: традиційні стереотипи виявляють пластичність, а нові моделі поведінки- активність, лідерство, технічна компетентність- знаходять визнання в суспільстві, що створює умови для формування оновлених ідентичностей [58].

Взаємозв'язок між військовим досвідом і психологічними характеристиками жінок проявляється в мультимодальному перетворенні їхніх стратегій виживання і співпраці. Досвід служби та волонтерства сприяє нарощуванню практичних компетенцій, самоефективності та соціальної мережі, але одночасно підвищує ризик хронічного стресу, якщо не забезпечено

адекватних механізмів психологічної підтримки. Евакуаційний досвід і статус переміщеної особи створюють додаткові виклики- втрату соціальної ідентичності, розрив професійних зв'язків і необхідність ресоціалізації на новому місці проживання [54; 57].

Гендерні стереотипи відіграють амбівалентну роль у сприйнятті жінок-учасниць війни: з одного боку, суспільна оцінка їхньої участі може призводити до підвищеного визнання й розширення ролей, з іншого- до подвійного навантаження, коли очікування «берегині дому» зберігаються і вдруге накладаються на нові, «воєнні» вимоги. Г. Сліпушко у своїх працях підкреслює, що військовий досвід сприяє руйнуванню традиційних стереотипів жіночності, формуючи новий психологічний образ жінки [34]. Така подвійність створює психологічні конфлікти, пов'язані з необхідністю поєднувати опіку над сім'єю та активну громадянську позицію, що підсилює ризик вигорання та відчуття внутрішнього роздвоєння [57].

Психологічна стійкість і адаптивність жінок у військових умовах визначаються низкою факторів: наявністю мереж підтримки, попереднім досвідом подолання стресу, доступом до інформації та послуг, а також культурною прийнятністю нових ролей. Д. Кучеренко, Д. Тінін і В. Тимофєєв наголошують, що гендерна рівність у секторі оборони є не лише правовою нормою, а й психологічним ресурсом соціальної стабільності [21]. Інтервенції, які розвивають практичні навички, сприяють створенню соціальних мереж і тренують регуляторні стратегії, мають високий потенціал для зміцнення внутрішніх ресурсів та підтримки цілісності ідентичності. Водночас важливо наголошувати на індивідуальному підході, бо одна й та ж стратегія може бути адаптивною для однієї особи і деструктивною для іншої в залежності від контексту та ресурсного поля [42].

Проблема подвійної ролі військової та цивільної полягає в необхідності інтеграції різнорідних настанов, правил і поведінкових очікувань у єдиний функціональний образ «Я». О. Комов стверджує, що гендер є соціальним конструктом, який постійно модифікується у відповідь на соціокультурні зміни,

зокрема під час воєнних подій [16]. Цей процес вимагає рефлексії, соціального визнання і практичного переформатування ролей у сім'ї та професійному житті. Без такого узгодження можливі конфлікти ролей, що ведуть до розділення самоусвідомлення, зниження ефективності функціонування і зростання ризику психологічних порушень. Програми ресоціалізації мають включати як терапевтичні методи, так і соціально-професійні механізми повернення до праці й громадської активності, що забезпечує відновлення цілісності особистості [57].

Повернення до мирного життя передбачає довготривалий процес ресоціалізації і реконструкції ідентичності, при якому важливими є доступ до психологічної допомоги, професійної перепідготовки і соціального визнання нового статусу особи. Т. Рак і М. Левандовська вказують, що криза ідентичності може подовжувати період адаптації, однак належна психологічна підтримка суттєво скорочує цей час [31]. Практики, що спрямовані на відновлення економічної стабільності, відбудову соціальних мереж і реабілітацію сімейних відносин, суттєво полегшують інтеграцію; ефективність таких практик підсилюється, коли вони культурно адаптовані і включають місцеві спільноти до процесів прийняття рішень [39].

Формування нового образу жінки у післявоєнному українському суспільстві може поєднувати риси стійкості, емпатії та активної громадянської позиції, створюючи потенціал для трансформації гендерних ролей у бік більшої рівності і участі. О. Никоненко та І. Лимарева визначають, що мотивація досягнень у жінок у воєнний період базується на поєднанні патріотичної налаштованості та прагнення до особистісного зростання [26]. Проте ці зміни не відбуваються автоматично: вони залежать від політичної волі, програм соціальної підтримки, забезпечення рівного доступу до ресурсів і відсутності стигматизації [33]. Наукове осмислення цього процесу має базуватися на лонгітюдінальних дослідженнях, мультиметодних підходах і міждисциплінарній інтеграції для того, щоб вловити складні взаємозв'язки між індивідуальними трансформаціями та колективними змінами [58].

Підсумовуючи, слід відзначити, що війна в Україні виступає каталізатором глибоких психологічних змін у жінок, які зачіпають структуру особистості, систему цінностей і соціальні ролі. На міждисциплінарному рівні задача науки полягає в тому, щоб надати емпірично обґрунтовані інструменти для діагностики та інтервенцій, що враховують різноманітність адаптаційних моделей, а також роль соціальних і культурних детермінантів у процесі реконструкції ідентичності. В. Зливков і С. Лукомська вважають, що сучасна система психологічної допомоги військовим і цивільним повинна враховувати гендерні аспекти реабілітації як основу для цілісного відновлення [8]. Практично це означає інтеграцію психотерапевтичних, соціально-економічних та громадських ініціатив, спрямованих на відновлення ресурсного поля людей і підтримку смислової переробки досвіду, що в сумі формує підґрунтя для відновлення та зростання в умовах післявоєнної реконструкції.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи теоретичний аналіз проблеми гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні, можна стверджувати, що це явище є складним, багатокомпонентним і динамічним конструктом, який поєднує у собі як психологічні, так і соціокультурні виміри. Гендерна ідентичність не є статичною характеристикою, вона формується у взаємодії з навколишнім середовищем, культурними нормами та особистим досвідом.

Війна в цьому контексті виступає потужним фактором, що кардинально змінює не лише соціальні структури, але й внутрішній світ особистості. Вона вносить у досвід жінок нові виклики, вимагає переосмислення ролей, корекції цінностей, активізації психологічних ресурсів. Умови війни часто змушують особу поєднувати суперечливі ролі- бути одночасно сильною, рішучою і турботливою, емпатійною. Саме ця суперечність стає точкою, у якій відбувається реконструкція гендерної ідентичності: від традиційної моделі

жіночності до нової, гнучкішої, де поєднуються риси стійкості, лідерства та здатності до співпереживання.

Психологічні механізми, що лежать в основі таких змін, охоплюють процеси адаптації, рефлексії, переосмислення життєвих смислів і трансформації емоційного досвіду. Здатність інтегрувати травматичні переживання, знайти в них сенс і вийти на новий рівень самосвідомості є ключовою умовою становлення оновленої гендерної ідентичності. У цьому процесі важливу роль відіграють соціальна підтримка, колективна солідарність, відчуття спільної мети.

Отже, теоретичний аналіз показує, що феномен гендерної ідентичності жінок у контексті війни не можна розглядати лише в межах традиційних уявлень про статеві ролі. Він виходить за ці рамки, утворюючи новий образ жінки- сильної, свідомої, здатної до лідерства, але водночас глибоко чутливої до людських переживань. Цей новий образ не заперечує попередній, а інтегрує його, створюючи багатовимірну структуру, у якій поєднуються досвід, емоції, відповідальність і прагнення до відновлення.

Становлення нового образу жінки- це водночас і психологічний, і соціальний процес, який демонструє, наскільки гнучкою є людська природа у відповідь на виклики часу.

РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК-УЧАСНИЦЬ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

2.1. Обґрунтування та опис програми емпіричного дослідження

Повномасштабна війна в Україні кардинально змінила весь соціальний, культурний, психологічний простір українського суспільства. Досвід тотальної війни не тільки перебудував державні інститути, але й глибоко вплинув на індивідуальну самосвідомість та ідентичність її учасників. У цьому контексті гендерний вимір є однією з найважливіших осей соціальної та особистісної трансформації. Участь жінок в обороні країни - як солдатів, волонтерів, медиків, журналістів чи інших ролей - де-факто кинула виклик традиційним гендерним нормам і розподілу соціальних ролей в українській культурі, яка традиційно базується на відносно стабільних гендерних сценаріях, які призначають жінкам ключові ролі опікунок, виховательок і моральних опікунів сім'ї. Досвід війни, однак, ставить жінок у ситуації, коли мужність, лідерство та протистояння зі смертю та травмою є їх щоденним досвідом.

Війна таким чином актуалізує для українських жінок нові психологічні завдання інтеграції протилежностей самосприйняття - героїзму та жіночності, вразливості та сили, співчуття та агресії, турботи та захисту. Ці протиріччя спонукають до змін у гендерній ідентичності як системі саморепрезентацій про гендерну приналежність, гендерні ролі та суб'єктивне значення жіночності та маскулінності. Досвід війни не тільки травматичний, але й трансформаційний; у ньому переглядаються старі моделі статі та формуються нові значення. Тому дослідження гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні набуває не лише наукового, а й соціального значення, дозволяючи зрозуміти процеси психологічної адаптації, стійкості, повоєнної реконструкції ідентичності.

Емпіричне дослідження гендерної ідентичності жінок в умовах війни теоретично і методологічно базується на феміністичній теорії та феміністичній психології. Згідно з цим, можна постулювати, що гендер - не біологічне явище,

а соціально та культурно сконструйована категорія. Вона означає не тільки те, як суспільство сприймає жінок, але й як жінки сприймають себе. Феміністична модель дозволяє розглянути, як жінки інтегрують досвід війни у послідовний образ себе, як вони конструюють свою жіночність та свою силу, і як вони збалансовують індивідуальну ідентичність і членство в групі.

Це дозволяє уникати патологізації або віктимізації інтерпретацій досвіду війни жінок. Замість цього або на додаток до єдиного фокусу на травмі чи труднощах адаптації, у феміністичній психології є сприяння дослідженню стійкості, волі, самовизначення. В українському контексті це особливо важливо, оскільки це перегукується із ширшими дослідженнями стійкості, резильєнтності тощо.

Отже, дослідження спрямоване на розкриття того, як участь у війні сприяє конструюванню та вираженню гендерної ідентичності серед жінок в Україні. Основним аналітичним фокусом є порівняння між двома групами: (1) жінки, які є безпосередніми учасниками війни (військовослужбовці, добровольці, медики на передовій та інші жінки, безпосередньо залучені до військової та оборонної діяльності) та (2) цивільні жінки (жінки, які безпосередньо не беруть участі у бойових діях чи військовій діяльності). Порівняння двох груп дозволяє розкрити закономірності гендерно-рольової ідентифікації, диференціації Я-концепції та ціннісної орієнтації, які формуються під впливом досвіду війни.

Відповідно основною метою цього емпіричного дослідження є виявлення значущих відмінностей у показниках гендерної ідентичності, гендерно-рольових установках, самовизначенні та ціннісних орієнтаціях серед жінок-учасниць війни в Україні та жінок-цивільних. Це передбачає визначення особливостей вираженості психологічних конструкцій всередині кожної групи, і в іншому - виявити взаємозв'язки між ними та описати структурні властивості гендерної ідентичності у жінок з різним досвідом в умовах війни.

Завдання емпіричного дослідження:

1. Визначити вираженість гендерної ідентичності серед цивільних жінок і жінок-учасниць війни за допомогою статеворольового опитувальника С. Бем,

який вимірює ступінь ототожнення зі звичайними чоловічими та жіночими рисами, а також андрогінними рисами. Це дозволить визначити, чи змінює досвід війни гендерно-рольову ідентичність в бік більшої андрогінності, маскулінності чи реконструйованої жіночності.

2. Оцінити силу, а також вираженість гендерних установок за допомогою опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ. За допомогою нього окреслити, якою мірою жінки засвоюють або протистоять звичайним гендерним ролям і чи бойовий досвід призводить до зміни гендерних упереджень, а також сприйняття патріархальних норм.

3. Визначити вираженість гендерних упереджень за допомогою методики дослідження виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire). Тобто окреслити такі фактори самоідентичності, як самосповнення, доброчесність, автономія, емоційна адаптація.

4. Визначити вираження цінностей завдяки опитувальнику цінностей С. Шварца (PVQ) на основі теорії фундаментальних людських цінностей. Це окреслить, як участь у війні впливає на ієрархію цінностей серед груп.

5. Визначити статистичні відмінності між групами в досліджуваних показниках на основі порівняльного аналізу. Зокрема з'ясувати чи має участь у війні тенденцію суттєво змінювати гендерну ідентичність, гендерно-рольові установки чи ціннісні орієнтації.

6. Окреслити зв'язки між згаданими індексами (гендерна ідентичність, гендерні установки, Я-концепція, цінності) у групі жінок, які приймали участь у заходах, пов'язаних з війною на основі кореляційного аналізу. Завдання включає визначення структури зв'язків та те, як її компоненти взаємодіють під впливом різноманітного життєвого досвіду.

7. З'ясувати структуру образу гендерної ідентичності у жінок-учасниць бойових дій шляхом факторного аналізу. Зокрема визначити ті психологічні виміри, які позначають внутрішню організацію гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні.

В цьому емпіричному дослідженні використовується кількісний підхід, що дозволяє отримати об'єктивну, та статистично перевірену інформацію щодо гендерної ідентичності жінок під час війни. Завдяки кількісній методології гарантується операціоналізація абстрактних теоретичних концепцій, таких як гендерна ідентичність, гендерно-рольові установки, Я-концепція та ціннісні орієнтації за допомогою стандартизованих психодіагностичних методик. Це дозволило оцінити прояв цих змінних і визначити статистичні зв'язки між ними. Цей підхід також найбільше підходить для вивчення відмінностей між різними соціальними групами, оскільки він забезпечив можливість виявлення як явних, так і неявних моделей психологічних структур.

Дослідження включає в себе порівняльний та кореляційний дизайни. Порівняльний дизайн є основною структурою, оскільки тут загальною метою дослідження є виявлення відмінностей у психологічних показниках між двома групами жінок, які беруть участь у війні, та тими, хто є цивільними. Цей дизайн дозволив порівняти рівні гендерної ідентичності, гендерно-рольових установок, самооцінки та ціннісних орієнтацій.

Кореляційний дизайн допоміг проілюструвати як функціонує внутрішня психологічна організація гендерної ідентичності у жінок з поточним досвідом війни та без нього.

Відповідно до цілей емпіричного дослідження сформульовані наступні гіпотези:

Гіпотеза 1. Жінки, які брали участь у війні, мають значно вищий рівень андрогінності та маскулінності порівняно з цивільними жінками. Припускаємо, що військова та волонтерська діяльність вимагає наполегливості, незалежності та витривалості - рис, які традиційно вважались чоловічими. Тим не менш, у феміністичній психологічній теорії ці риси переосмислюються як більше людські, тобто які застосовуються до всіх індивідів, а не до певної статі.

Гіпотеза 2. Жінки, які беруть участь у війні, мають менш традиційне та більш рівноправне гендерно-рольове ставлення за шкалою ставлення до жінок (AWS) і нижчий рівень неявних гендерних упереджень згідно опитувальника

гендерних установок GENDER BIAS QUIZ порівняно з цивільними жінками. Виходимо з того, що залучення до захисту нації суперечить патріархальним нормам «правильної» жіночої поведінки та сприяє інтерналізації цінностей рівності, автономії, волі. Участь у війні розширює ролі жінок у суспільстві і таким чином послаблює класичні гендерні обмеження.

Гіпотеза 3. Жінки-учасники війни мають більшу самосповненість, автономію згідно Методики дослідження особистісного виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire) порівняно з цивільними жінками. Тут виходимо з того, що участь колективних діях зміцнює почуття ідентичності, мети та власної гідності. Незважаючи на травматичний характер досвіду війни, він також є потужним джерелом екзистенційного сенсу та самовизначення. Цивільні особи без подібної кризи ідентичності можуть демонструвати більш типові та менш інтегровані Я-концепції.

Гіпотеза 4. Існують кореляції між вираженням гендерної ідентичності (бали BSRI), гендерними установками (AWS) і ціннісними орієнтаціями (PVQ) у жінок, які беруть участь у війні. Вища андрогінність і егалітаризм корелюють з більш поширеними орієнтаціями на універсалізм, доброзичливість і безпеку.

Організація емпіричного дослідження відбувалася в три послідовні фази, кожна з яких визначала окрему фазу наукового процесу: підготовчу, збір даних та аналітичну.

Фаза 1. Аналітико-методологічна підготовка. На першому етапі вивчалася психологічна література з питань ідентичності, гендерних ролей, досвіду війни. Синтез теоретичних та емпіричних матеріалів дозволив визначити провідні конструкти дослідження та обґрунтувати методологічну базу. Далі був етап вибору психодіагностичних засобів, які володіли достатніми психометричними властивостями і актуальністю для вимірювання показників. Зокрема обрано 1. Статеворольовий опитувальник С. Бем. 2. Опитувальник гендерних установок GENDER BIAS QUIZ (адапт. Костіної Т. О.). 3. Коротка шкала ставлення до жінок (Attitudes Toward Women Scale). 4. Методика дослідження особистісного виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire). 5. Методика «портрет

цінностей Шварца». Відповідно до вибраних інструментів створено онлайн-форму Google. Форма включала вступ із метою дослідження, принципами добровільної участі та інформованою згодою.

Фаза 2. Збір даних. Другий етап полягав у розповсюдженні анкети через Інтернет та зборі даних. Набір учасників здійснювався через цільові соціальні мережі, громадські організації, волонтерські групи тощо. Збір даних відповідав загальним етичним стандартам психологічних досліджень: добровільна участь, інформована згода, деперсоналізація, анонімність і конфіденційність.

Усі учасники отримали запевнення, що їхні дані будуть використані лише в наукових цілях, анонімні та не пов'язані з їх персональними даними. Якість даних забезпечувалася шляхом використання лише заповнених анкет для аналізу та проведення статистичних перевірок на узгодженість і надійність. Було вжито всіх запобіжних заходів, щоб не робити нічого, що могло б бути ретравмуючим або нав'язливим за своєю природою, забезпечуючи психологічну безпеку учасників.

Фаза 3. Обробка даних та їх інтерпретація. На цій фазі дані кодувалися, організовувалися та аналізувалися за допомогою статистичного програмного забезпечення (Excel та SPSS). В аналізі використовувалися описовий, порівняльний, кореляційний, факторний аналізи. Описовий аналіз надав загальний розподіл змінних і показників центральної тенденції, що дозволило розробити групові профілі гендерної ідентичності, гендерних установок, самооцінки та цінностей.

Порівняльний аналіз проводився для визначення важливих відмінностей між жінками, які воюють, і жінками-цивільними. Кореляційний аналіз змінних у кожній групі допоміг показати внутрішню структуру гендерної ідентичності. Нарешті, факторний аналіз був використаний для підтвердження прихованих психологічних вимірів образу гендерної ідентичності серед жінок-учасниць війни.

Триетапна організація забезпечила узгодженість між теоретичною базою, емпіричною перевіркою та етичним застосуванням отриманих даних. Кількісна

методологія та поєднання порівняльних і кореляційних дизайнів дозволили інтегрувати, диференціювати досліджувані конструкції. Визначення змінних та застосування перевірених методик забезпечили валідність, а також наукову обґрунтованість даних.

2.2. Характеристика методик емпіричного дослідження

В емпіричному дослідженні спираємось на систему стандартизованих психодіагностичних інструментів, що полегшують комплексну оцінку основних конструктів: гендерної ідентичності, гендерно-рольових установок, гендерних упереджень, Я-концепції, ціннісних орієнтацій.

Батарея методик включає такий перелік:

1. Статеворольовий опитувальник С. Бем (адаптація А. Ярошенко, Т. Семигіна)
2. Опитувальник гендерних установок GENDER BIAS QUIZ (адапт. Костіної Т. О.)
3. Коротка шкала ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale) (AWS) (адаптація Н. Гапон)
4. Методика дослідження особистісного виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire)
5. Методика «портрет цінностей Шварца»

Статеворольовий опитувальник С. Бем був розроблений американською психологинею Сандрою Бем у 1974 році. Це один із найбільш використовуваних інструментів для вимірювання гендерної ідентичності та ступеня ідентифікації з традиційно чоловічими та жіночими рисами. Перелік базується на теоретичному припущенні, що маскулінність і жіночність не є біполярними протилежностями, а окремими вимірами особистості. Це призвело до введення андрогінного типу гендерної ідентичності - індивідів, які поєднують як чоловічі, так і жіночі риси і тим самим демонструють психологічну гнучкість і адаптивність.

В опитувальнику є 60 пунктів і три підшкали з 20 пунктів: маскулінність, фемінність і соціальна бажаність (нейтральні риси). Учасники оцінюють кожен рису (наприклад, "самостійний", "співчутливий", "наполегливий", "ніжний", "адаптований") за шкалою так або ні. Маскулінність та фемінність оцінюються незалежно шляхом усереднення відповідних елементів. Комбінований індекс андрогінності обчислюється за допомогою формули різниці С. Бем, яка оцінює баланс між чоловічим і жіночим рисами.

Також опитувальник визначає рівень інтерналізованої гендерно-рольової ідентичності та дозволяє класифікувати на чотири гендерні типи: фемінний, маскулінний, андрогінний та недиференційований. Андрогінія виражається у високих балах як за шкалою маскулінності, так і за шкалою жіночності, а традиційна гендерна орієнтація виражається у високих балах лише за одним виміром.

Опитувальник гендерних установок GENDER BIAS QUIZ (адапт. Костіної Т. О.) - діагностичний інструмент, призначений для оцінки неявних і явних гендерних упереджень, ступеня, до якого люди дотримуються стереотипних припущень щодо гендерних ролей, компетенцій і відповідної поведінки для жінок і чоловіків.

Він розроблений дослідниками Гарвардського проекту Implicit, а пізніше адаптована в різних освітніх та психологічних умовах з метою оцінки повсякденного усвідомлення гендерних упереджень. Власне опитувальник призначений для виявлення несвідомих стереотипів, які впливають на судження та рішення навіть у людей, які свідомо виступають за гендерну рівність.

Містить 20 пунктів, поданих у формі коротких висловлювань або ж ситуативних суджень (наприклад, "Чоловіки народжуються кращими лідерами, ніж жінки", "Жінки більш емоційні, ніж чоловіки", "Виховання дітей є основною відповідальністю матері"). Учасники оцінюють за 5-бальною шкалою Лайкерта, від 1 ("повністю не згодні") до 5 ("повністю згодні"). Шкала є одновимірною, але пропонує варіант загального балу упередженості, причому вищі бали вказують на більшу інтерналізацію гендерних стереотипів.

Опитувальник визначає риси, як стереотипні очікування компетентності, лідерство, емоційне вираження та догляд. Це дає уявлення про те, як вплив мілітаризованих або егалітарних умов впливає на прийняття або неприйняття жінками традиційних гендерних схем.

Коротка шкала ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale) (AWS) була розроблена Джанет Спенс і Робертом Гельмрайхом у 1972 році і є однією з найстаріших стандартизованих шкал для кількісної оцінки переконань щодо сімейних, політичних і соціальних ролей жінок. AWS базується на теоретичних знаннях про те, що ставлення до гендерної рівності є центральним компонентом гендерної ідентичності та впливає на самооцінку, а також на стосунки між людьми.

Включає в себе 25 тверджень. Шкала охоплює низку тематичних сфер: статус і права жінок, можливості для отримання освіти та працевлаштування, сімейні ролі, норми сексуальної поведінки та лідерські здібності. Респонденти вказують ступінь своєї згоди або незгоди з кожним пунктом за 4-бальною шкалою Лайкерта (1 – "рішуче згоден" до 4 – "рішуче не згоден"). Близько половини елементів мають зворотнє кодування, щоб мінімізувати зміщення відповіді.

AWS містить одну загальну шкалу, яка має два полюси - егалітарний та традиційний погляди. Загальний бал відображає орієнтацію респондента: високі бали відображають підтримку гендерної рівності, а низькі відображають більш консервативні та патріархальні погляди. Опитувальник ідеально підходить для використання в порівняльних дослідженнях.

AWS вимірює рівень ідеологічної підтримки рівності жінок у приватній та державній сферах. Він концептуалізує такі риси, як когнітивна готовність до гендерної рівності, реагування жінок на професійні ролі та загальне сприйняття домашньої відповідальності. У цьому поточному дослідженні відіграє важливу роль виявити, чи змінює залучення жінок під час війни їхню фундаментальну гендерну ідеологію з традиційних орієнтацій на егалітарні, що є показником більшої ідентичності та реструктуризації соціальної свідомості.

Методика дослідження особистісного виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire) був розроблений Хосе Гоньї в 2011 році для оцінки багатовимірності Я-концепції. У тесті Я-концепція розуміється як впорядкована система самосприйняття емоційних, соціальних, академічних, фізичних та особистих аспектів. Тобто оцінює те, як люди сприймають і оцінюють себе в різноманітних життєвих ситуаціях.

Має 18 пунктів, розподілених за 4 підшкалами: автономія, самосповнення, емоційна адаптація, доброчесність. Твердження оцінюються за 5-бальною шкалою Лайкерта від 1 ("повністю не згоден") до 5 ("повністю згоден"). Оцінки окремих елементів для кожної підшкали підсумовуються та усереднюються.

Загалом опитувальник вимірює рівень узгодженості та інтеграції в різних сферах особистості. Високий бал відображає позитивне та тверде самопочуття, тоді як низькі бали можуть свідчити про внутрішні страждання або сумніви щодо себе. У цьому дослідженні опитувальник вказує на те, як участь у війні впливає на почуття власної гідності та внутрішньої єдності жінок. Він застосовується для оцінки того, чи військова участь посилює сенс існування та єдність ідентичності чи призводить до фрагментації та рольового конфлікту.

Методика «портрет цінностей Шварца» був побудований Шаломом Шварцем на основі теорії основних людських цінностей. Він вимірює відносну важливість десяти універсальних цінностей, які складають основну частину людської поведінки в кожному суспільстві: самостійність, стимулювання, гедонізм, досягнення, влада, безпека, конформізм, традиції, доброзичливість і універсалізм. Призначений для кількісної оцінки мотиваційних принципів, які керують індивідуальним вибором і суспільними орієнтаціями.

Опитувальник включає в себе 40 коротких словесних фраз людей, що називають свої цілі, бажання або бажані способи поведінки (наприклад, "Для неї важливо допомагати людям навколо неї", "Вона любить боротися з небезпеками і переживати пригоди"). Респонденти оцінюють на 6-бальному континуумі (1 "зовсім не схожий на мене" до 6 "дуже схожий на мене"), наскільки кожна фраза схожа на них самих.

Опитувальник оцінює ціннісну ієрархію особистості та визначає структуру загальної мотиваційної орієнтації. Оцінки усереднюються за десятьма типами значень. Він демонструє чудову міжкультурну надійність, а також структурну валідність, визначену в понад сімдесяти країнах. За допомогою цього опитувальника у дослідженні оцінюється, як досвід війни змінює ціннісні орієнтації жінок

2.3. Опис вибірки емпіричного дослідження

Далі було встановлено та описано числові характеристики вибірки, яка налічувала 80 респондентів. Усі були жінками. Аналіз вікового розподілу засвідчив, що найбільшу частку становили жінки віком 18–25 років - 34 особи, що дорівнює 42,5% вибірки (табл. 2.1.)

Таблиця 2.1.

Розподіл респондентів (N=80) за віком

	Кількість	%
18-25 років	34	42,5%
26-30 років	31	38%
31-46 років	15	19,5%

Другу за чисельністю групу склали респондентки віком 26–30 років - 31 особа (38%). Найменше було учасниць віком 31–46 років - 15 осіб, тобто 19,5%. Отже, вибірка загалом характеризувалася переважанням молодших вікових груп, які разом становили понад 80% всіх опитаних.

Рівень освіти респонденток продемонстрував високу освітню підготовку вибірки. Осіб із загальною середньою освітою було лише 5 (6,3%). Значно більшу частку становили учасниці з неповною вищою освітою (бакалаврським рівнем) - 33 особи, що відповідає 41,3% (табл. 2.2.)

Найчисельнішою освітньою групою стали жінки з повною вищою освітою (магістр) - 42 особи, або 52,5% вибірки. Таким чином, майже 94%

респонденток мали вищу або не завершену вищу освіту, що свідчить про загалом високий інтелектуально-освітній рівень досліджуваної сукупності.

Таблиця 2.2.

Розподіл респондентів (N=80) за рівнем освіти

	Кількість	%
Загальна середня	5	6,3%
Неповна вища (бакалавр)	33	41,3%
Вища (магістр)	42	52,5%

Аналіз сімейного стану показав, більшість жінок перебували у стосунках - 55 осіб (68,8%), тоді як 25 респонденток (31,3%) указали, що не перебувають у шлюбі або партнерстві (табл. 2.3.)

Таблиця 2.3.

Розподіл респондентів (N=80) за сімейним станом

	Кількість	%
Не заміжня	25	31,3%
Одружена/у шлюбі/партнерство	55	68,8%

Це вказує на те, що досліджувана вибірка переважно складалася із жінок, які мають стабільні партнерські стосунки.

Далі, за участю в заходах, пов'язаних із війною, було встановлено таке: Безпосередньо як військовослужбовиці брали участь 5 жінок (6,3%). Аналогічну частку становили волонтерки, а також жінки, залучені як медичний персонал - по 5 осіб (6,3% у кожній категорії) (табл. 2.4.)

Участь «за інших умов» позначили 26 учасниць, що відповідає 32,5%. Водночас найбільшу групу становили жінки, які не брали участі у воєнних заходах - 39 осіб (48,8%). Отже, близько половини вибірки не мали прямої участі у воєнному контексті, тоді як інша половина так чи інакше була до нього залучена.

Таблиця 2.4.

Розподіл респондентів (N=80) за участю у заходах, пов'язаних з війною

	Кількість	%
Так - безпосередньо як військовослужбовець(ця) (служба в ЗСУ/ТРО або інші формування)	5	6,3%
Так - як волонтер(ка) / цивільна, що працювала на лінії фронту чи у зоні бойових дій	5	6,3%
Так - як медичний/санітарний персонал (на фронті або в польових/евакуаційних, інших умовах)	5	6,3%
Так – але за інших умов	26	32,5%
Ні - не брала участі	39	48,8%

За тривалістю участі встановлено, що 39 респонденток (48,8%) узагалі не мали досвіду залучення (табл. 2.5.)

Таблиця 2.5.

Розподіл респондентів (N=80) за тривалістю участі у заходах, пов'язаних з війною

	Кількість	%
Не брала/не брав участі	39	48,8%
Від 3 місяців до пів року	5	6,3%
Пів року – рік	11	13,8%
1-2 роки	10	12,5%
3 роки і більше	15	18,8%

Серед тих, хто брав участь, 5 жінок (6,3%) мали досвід від 3 місяців до пів року, 11 респонденток (13,8%) - від пів року до року, 10 осіб (12,5%) - від 1 до 2 років, а найбільша частка серед залучених - 15 жінок (18,8%) - мали досвід участі тривалістю три роки і більше. Узагальнюючи, вибірка характеризується молодим віком, високим рівнем освіти, переважанням жінок у стосунках і приблизно рівномірним співвідношенням між тими, хто був залучений у контекст війни, і тими, хто не мав такого досвіду.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 було представлено цілісну програму емпіричного дослідження, у межах якої визначено методологічні засади, процедуру збору даних, інструментарій та характеристики вибірки. Основний дизайн є порівняльним, що дало змогу зіставити показники між різними групами жінок залежно від участі у заходах, пов'язаних з війною.

Мета емпіричного дослідження полягала у визначенні психологічних особливостей гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні та встановленні зв'язків між їх ролями, ціннісними орієнтаціями, гендерними установками й особистісними характеристиками. Відповідно до мети були сформульовані чотири гіпотези.

Організація дослідження охопила три етапи: аналітичний (вивчення літератури й відбір відповідних методик), емпіричний (створення Google-форми, інформована згода, збір анонімних даних), а також етап статистичного аналізу (описові показники і поглиблені процедури).

У межах дослідження застосовано п'ять опитувальників: Статеворольовий опитувальник С. Бем; Опитувальник гендерних установок GENDER BIAS QUIZ (адапт. Костіної Т. О.); Коротка шкала ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale) (AWS); Методика дослідження особистісного виміру Я-концепції; Методика «портрет цінностей Шварца».

Вибірка становила 80 жінок віком від 18 до 46 років, із домінуванням респонденток вікових груп 18–25 років (42,5%) і 26–30 років (38%). Більшість мали вищу освіту (52,5%), перебували у шлюбі чи партнерстві (68,8%), а близько половини не брали участі у воєнних заходах (48,8%). Решта мали різні форми залучення - військову, волонтерську, медичну або інші.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК-УЧАСНИЦЬ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз вираженості показників у жінок, що брали участь у заходах, пов'язаних з війною

На основі отриманих результатів описано комплексний профіль жінок, які у різних формах долучилися до діяльності, пов'язаної з війною в Україні. Аналіз охоплює показники статевої ідентичності, рівень гендерних упереджень, ціннісні орієнтації та особистісні характеристики, що входять до структури Я-концепції.

Першими було проаналізовано показники статевої ідентичності за статевою опитувальником С. Бем. Статеві характеристики жінок підтверджують збалансований розподіл маскулінних та фемінних якостей (табл. 3.1.)

Таблиця 3.1.

Описова статистика за результатами статевого опитувальника С. Бем у групі жінок, які приймали участь у заходах, пов'язаних з війною

	Md	M	SD	Min	Max
Маскулінність	0,80	0,75	0,16	0,40	0,90
Фемінність	0,80	0,78	0,12	0,50	0,90
IS	0,12	0,06	0,46	-0,70	0,81

Середній рівень маскулінності становив ($M=0,75$, $SD=0,16$; $Min=0,40$; $Max=0,90$; $Md=0,80$), а фемінності – ($M=0,78$, $SD=0,12$; $Min=0,50$; $Max=0,90$; $Md=0,80$). Значення вимірів перебувають на співмірних рівнях, що відображає інтегрованість поведінкових і ціннісних якостей, традиційно віднесених до обох соціальних статей.

Найсуттєвішим індикатором є індекс статевої ідентичності (IS), який відображає співвідношення маскулінних і фемінних характеристик. Його середнє значення становить ($M=0,06$, $SD=0,46$; $Min=-0,70$; $Max=0,81$; $Md=0,12$), що повністю укладається у діапазон андрогінності (від -1 до $+1$). Цей результат засвідчує, що вибірка характеризується збалансованою структурою гендерної ідентичності, де немає перекосів у бік жорстко маскулінних або фемінних моделей поведінки.

Середнє та медіанне значення IS, близькі до нуля, підтверджують, що респондентки мають гнучкий стиль взаємодії з довкіллям, здатні адаптуватися як до вимог, що пов'язані із силою, рішучістю й автономією (маскулінний полюс), так і до проявів чуйності, емоційної підтримки, соціальної чутливості (фемінний полюс). В умовах участі у воєнних подіях таке поєднання є важливим ресурсом, оскільки забезпечує як емоційну витривалість, так і здатність до співпереживання.

Далі проаналізовано гендерні упередження за опитувальником Gender Bias Quiz. Рівень гендерних упереджень у вибірці характеризується помірною вираженістю (табл. 3.2.)

Таблиця 3.2.

Описова статистика за результатами опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ у групі жінок, які приймали участь у заходах, пов'язаних з війною

	Md	M	SD	Min	Max
Рівень гендерних упереджень	33,00	33,00	3,35	28,00	39,00

Отримано такі показники: ($M=33,00$, $SD=3,35$; $Min=28,00$; $Max=39,00$; $Md=33,00$). Амплітуда варіацій доволі невелика, що свідчить про відносну

однорідність групи. Середні значення, розташоване у середньому діапазоні шкали, вказує на тенденцію до критичного ставлення до гендерних стереотипів, але без надмірної поляризації. Можна сказати, що жінки демонструють помірно егалітарні установки, які створюють підґрунтя для помірковано критичного сприйняття дискримінаційних практик, але водночас не переходять у крайній профеміністський активізм.

Результати узгоджуються з даними попередньої методики: андрогінний профіль забезпечує баланс між традиційними й модерними уявленнями про гендер, що й проявляється у середньому рівні упередженості. Також варто зазначити, що участь у воєнних заходах змінює уявлення про ролі чоловіків і жінок, оскільки жінки опиняються у сферах, що тривалий час вважалися «традиційно чоловічими». Це сприяє переосмисленню стереотипів, що частково відбивається у даних.

Далі показники за шкалою Attitudes Toward Women Scale вказують на загалом позитивне, помірно профеміністське ставлення (табл. 3.3.)

Таблиця 3.3.

Описова статистика за результатами короткої шкали ставлення до жінок (Attitudes Toward Women Scale) (AWS) у групі жінок, які приймали участь у заходах, пов'язаних з війною

	Md	M	SD	Min	Max
Ставлення та рівень упереджень	23,00	25,22	12,60	9,00	50,00

Показники становлять ($M=25,22$, $SD=12,60$; $Min=9,00$; $Max=50,00$; $Md=23,00$). Така широка варіативність дає змогу припустити існування підгруп із різним рівнем: від виражено консервативних до чітко профеміністських позицій. Значення медіани, нижче середнього, може свідчити про легку зміщеність вибірки в бік менш радикальних, але все ж таки егалітарних поглядів.

Висока варіативність ($SD=12,60$) є однією з найвищих серед усіх шкал у цьому дослідженні. Це означає, що ставлення до проблем рівності й жіночих

прав є одним із найбільш гетерогенних компонентів у структурі світогляду респонденток. Вочевидь, різні форми включення у воєнні процеси, різний досвід взаємодії з бойовими структурами або цивільним сектором, а також різні регіональні й культурні передумови могли сприяти формуванню цього розмаїття установок.

Далі проаналізовано показники Я-концепції. Отримані дані демонструють високі та середньо-високі показники за ключовими складовими особистісної саморегуляції й адаптованості (табл. 3.4.)

Таблиця 3.4.

Описова статистика за результатами методики дослідження особистісного виміру Я-концепції у групі жінок, які приймали участь у заходах, пов'язаних з війною

	Md	M	SD	Min	Max
Самосповнення	3,20	3,16	0,52	2,40	4,00
Автономія	3,75	3,90	0,57	3,00	5,00
Емоційна адаптація	3,80	3,51	0,65	2,00	4,00
Доброчесність	4,25	4,20	0,52	3,50	5,00

Самосповнення: ($M=3,16$, $SD=0,52$; $Min=2,40$; $Max=4,00$; $Md=3,20$).. Значення відображає помірну задоволеність собою й власними досягненнями, достатній рівень внутрішньої цілісності.

Автономія: ($M=3,90$, $SD=0,57$; $Min=3,00$; $Max=5,00$; $Md=3,75$). Це один із найвищих показників блоку. Він демонструє здатність до самостійного прийняття рішень, що є важливою передумовою адаптивності у стресових умовах.

Емоційна адаптація: ($M=3,51$, $SD=0,65$; $Min=2,00$; $Max=4,00$; $Md=3,80$). Середній та медіанний рівні вказують на відносно стійкі навички емоційного самовладання.

Доброчесність: ($M=4,20$, $SD=0,52$; $Min=3,50$; $Max=5,00$; $Md=4,25$). Це найвищий показник у першому блоці. Він засвідчує домінування моральних принципів, чесності, внутрішньої відповідальності.

Узагальнюючи, можна сказати про сформовану структуру Я-концепції з вираженими етичними орієнтирами та високою автономністю у респонденток, які брали участь у заходах, пов'язаних з війною.

Останнім була проаналізована методика Ціннісний портрет Шварца (PVQ). Ціннісна структура досліджуваних відзначається високою різноманітністю, але з виразним домінуванням кількох напрямів (табл. 3.5.)

Таблиця 3.5.

Описова статистика за результатами методики дослідження особистісного виміру Я-концепції у групі жінок, які приймали участь у заходах, пов'язаних з війною

	Md	M	SD	Min	Max
Конформізм	3,75	3,90	0,56	2,75	4,50
Традиція	3,25	3,41	0,60	2,50	4,50
Доброзичливість	4,50	4,62	0,78	3,25	5,75
Універсалізм	4,67	4,58	0,78	3,50	5,83
Самостійність	5,00	4,73	0,76	3,25	6,00
Стимуляція	4,00	4,41	0,85	3,00	5,67
Гедонізм	4,67	4,42	0,89	3,00	5,33
Досягнення	3,75	4,02	0,57	3,25	4,75
Влада	4,00	3,73	0,58	2,67	4,33
Безпека	4,00	4,29	0,68	3,40	5,60

Найвищі середні значення отримано за такими шкалами:

1. Доброзичливість: ($M=4,62$, $SD=0,78$; $Min=3,25$; $Max=5,75$; $Md=4,50$)
2. Універсалізм: ($M=4,58$, $SD=0,78$; $Min=3,50$; $Max=5,83$; $Md=4,67$)
3. Самостійність: ($M=4,73$, $SD=0,76$; $Min=3,25$; $Max=6,00$; $Md=5,00$)
4. Безпека: ($M=4,29$, $SD=0,68$; $Min=3,40$; $Max=5,60$; $Md=4,00$)
5. Гедонізм: ($M=4,42$, $SD=0,89$; $Min=3,00$; $Max=5,33$; $Md=4,67$)

6. Стимуляція: ($M=4,41$, $SD=0,85$; $Min=3,00$; $Max=5,67$; $Md=4,00$)

Отже, переважаючі цінності поєднують соціальну орієнтацію (доброзичливість, універсалізм) із індивідуальною свободою (самостійність) та відкритістю до досвіду (стимуляція). Це доволі характерний профіль для жінок, які пережили кризові умови, зберігши при цьому як соціальну включеність, так і внутрішню автономію.

Найнижчі показники отримано за шкалами:

1. Традиція: ($M=3,41$, $SD=0,60$; $Min=2,50$; $Max=4,50$; $Md=3,25$)

2. Досягнення: ($M=4,02$, $SD=0,57$; $Min=3,25$; $Max=4,75$; $Md=3,75$)

3. Влада: ($M=3,73$, $SD=0,58$; $Min=2,67$; $Max=4,33$; $Md=4,00$)

Низькі значення традиційності вказують на меншу прихильність до ригідних соціальних норм, що узгоджується з андрогінним гендерним профілем. Помірні показники досягнення й влади засвідчують, що прагнення контролю або домінування не є визначальними у ціннісній структурі цієї групи.

На основі отриманих даних можна представити цілісний психологічний портрет жінок, які брали участь у заходах, пов'язаних з війною. Найбільш вираженими характеристиками є:

1. Андрогінна гендерна ідентичність, що забезпечує психологічну гнучкість, здатність інтегрувати силу й чуйність, автономію та соціальність.

2. Помірні гендерні установки, які не переходять у крайнощі ні консерватизму, ні активістського радикалізму.

3. Достатньо високий рівень моральної інтегрованості, що проявляється в доброчесності й почутті відповідальності.

4. Сильна орієнтація на міжособистісні цінності, зокрема доброзичливість та універсалізм, а також водночас внутрішня свобода й самостійність.

5. Сформована система особистісної саморегуляції, що демонструє високий рівень автономії, емоційної адаптації й самосповнення.

Таке поєднання характеристик дає підстави стверджувати, що жінки, залучені до воєнних процесів, демонструють стійкий, інтегрований та психологічно зрілий профіль та образ особистості. Вони поєднують чутливість

до соціальних проблем, моральну відповідальність, відкритість до змін і здатність адаптуватися до складних умов.

3.2. Аналіз вираженості показників у жінок-цивільних

Далі на основі отриманих результатів описано комплексний профіль жінок-цивільних, тобто тих, які не брали участі у заходах, які пов'язаної з війною в Україні. Аналіз охоплює показники статеворольової ідентичності, рівень гендерних упереджень, ціннісні орієнтації та особистісні характеристики, що входять до структури Я-концепції.

Спочатку проаналізовано показники статеворольового опитувальника С. Бем. На основі отриманих даних встановлено, що в групі жінок-цивільних чітко домінує фемінінний профіль із помірними проявами маскулінності та загальною тенденцією до психологічної андрогінності (табл. 3.6.)

Таблиця 3.6.

Описова статистика за результатами статеворольового опитувальника С. Бем у групі жінок-цивільних

	Md	M	SD	Min	Max
Маскулінність	0,55	0,65	0,20	0,35	0,95
Фемінність	0,85	0,82	0,09	0,70	0,95
IS	0,35	0,39	0,43	-0,12	1,16

Рівень маскулінності виявився відносно низьким, хоча й не мінімальним ($Md=0,55$; $M=0,65$; $SD=0,20$; $Min=0,35$; $Max=0,95$). У середньому це означає, що жінки-цивільні демонструють вибірккову присутність інструментальних якостей - рішучості, впевненості та самостійності, - але ці риси не є домінантними у їхній самопрезентації.

Фемінність, навпаки, досягає найвищих показників у всьому наборі статеворольових вимірів ($Md=0,85$; $M=0,82$; $SD=0,09$; $Min=0,70$; $Max=0,95$). Це свідчить про значну стійкість експресивних характеристик: емоційної

чутливості, теплоти, турботливості та спрямованості на міжособистісну гармонію. Високі максимальні значення ($Max=0,95$) підтверджують майже повну однорідність групи за цим параметром.

Індекс статевої ідентичності IS ($Md=0,35$; $M=0,39$; $SD=0,43$; $Min=-0,12$; $Max=1,16$) лежить у межах інтервалу від -1 до +1, що дає підстави говорити про андрогінний профіль. Це означає, що жінки-цивільні не зводять свою ідентичність до одного полярного набору гендерних рис.

Попри високі показники фемінності, маскулінні якості також присутні, хоча й менш виражені. Високе максимальне значення IS ($Max=1,16$) свідчить, що окремі респондентки демонструють тенденцію до посиленої фемінності, однак груповий профіль загалом залишається збалансованим. Отже, можна сказати, що для жінок-цивільних характерне поєднання соціально очікуваних експресивних рис із окремими інструментальними характеристиками, що підсилюють їх адаптивність у сучасних умовах.

Далі проаналізовано гендерні установки згідно опитувальника Gender Bias Quiz. Установлено, що рівень гендерних упереджень у вибірці є відносно низьким і близьким до верхньої межі егалітарності ($Md=33,00$; $M=31,08$; $SD=2,99$; $Min=24,00$; $Max=33,00$) (табл. 3.7.)

Таблиця 3.7.

Описова статистика за результатами опитувальника гендерних установок

GENDER BIAS QUIZ у групі жінок-цивільних

	Md	M	SD	Min	Max
Рівень гендерних упереджень	33,00	31,08	2,99	24,00	33,00

Показник медіани, який дорівнює максимальному значенню шкали, свідчить про те, що значна частина респонденток висловлює виразно низький рівень стереотипних суджень про жінок та чоловіків. Невелике стандартне відхилення ($SD=2,99$) підтверджує досить однорідний розподіл гендерно-нейтральних установок.

З огляду на отримані результати можна стверджувати, що жінки-цивільні демонструють високий рівень гендерної свідомості та мінімальну підтримку традиційних стереотипів. Показник $Min=24,00$ вказує, що навіть найменш егалітарні учасниці не демонструють різко вираженої сексистської позиції. Середній профіль групи відповідає сучасному соціальному контексту України, де гендерна рівність стає важливим соціальним стандартом.

Далі результати за короткою шкалою AWS виявилися помірними, але зі значною варіативністю ($Md=16,00$; $M=22,13$; $SD=13,68$; $Min=10,00$; $Max=53,00$) (табл. 3.8.)

Таблиця 3.8.

Описова статистика за результатами короткої шкали ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale) (AWS) у групі жінок-цивільних

	Md	M	SD	Min	Max
Ставлення та рівень упереджень	16,00	22,13	13,68	10,00	53,00

Середній показник перебуває в діапазоні середньої чутливості, що описує егалітарне ставлення, однак низька медіана свідчить, що значна частина респонденток має слабше виражене профеміністське ставлення.

Надзвичайно великий розкид значень ($SD=13,68$) вказує на те, що в групі співіснують різні типи установок: від яскраво профеміністських ($Max=53,00$) до помітно консервативних ($Min=10,00$). Таким чином, цю вибірку не можна назвати одноманітною: хоча середній рівень установок тяжіє до егалітарних позицій, внутрішня структура містить і прогресивні, і традиційно орієнтовані позиції.

Далі проаналізовано особистісний вимір Я-концепції. У жінок-цивільних виявлено стабільний, психологічно збалансований профіль Я-концепції з домінуванням доброчесності та самосповнення (табл. 3.9.)

Самосповнення має середньо-високі значення ($Md=3,20$; $M=3,24$; $SD=0,32$; $Min=2,80$; $Max=3,80$), що свідчить про усталене відчуття власної реалізованості та цінності. Розкид є невеликим, тому можна говорити про досить однорідний рівень.

Автономія ($Md=2,75$; $M=2,79$; $SD=0,59$; $Min=1,75$; $Max=3,75$) демонструє середню вираженість. Жінки відчують помірну здатність діяти самостійно, але межі варіативності вказують, що автономія є більш диференційованою якістю всередині групи.

Таблиця 3.9.

Описова статистика за результатами методики дослідження особистісного виміру Я-концепції у групі жінок-цивільних

	Md	M	SD	Min	Max
Самосповнення	3,20	3,24	0,32	2,80	3,80
Автономія	2,75	2,79	0,59	1,75	3,75
Емоційна адаптація	2,40	2,36	0,76	1,20	3,40
Доброчесність	4,00	3,81	0,64	2,75	4,50

Емоційна адаптація має найнижчі значення серед усіх підшкал ($Md=2,40$; $M=2,36$; $SD=0,76$; $Min=1,20$; $Max=3,40$), що означає певні труднощі у стабілізації емоційних станів. Це може бути наслідком загального соціального контексту війни, який впливає також на цивільних жінок.

Доброчесність є найвищою ($Md=4,00$; $M=3,81$; $SD=0,64$; $Min=2,75$; $Max=4,50$), що вказує на сильну внутрішню орієнтацію на моральність, чесність і відповідальність.

Загалом профіль Я-концепції можна описати як ціннісно орієнтований і морально стійкий, однак з помітними емоційними навантаженнями.

Також проаналізовано ціннісні орієнтації за методикою Ш. Шварца. Профіль цінностей жінок-цивільних є більш структурованим і внутрішньо гармонійним. Найвищі значення отримала Безпека ($Md=5,00$; $M=4,97$; $SD=0,59$;

Min=4,00; Max=5,60), що цілком відповідає умовам воєнного часу. Безпека виступає провідною життєвою потребою (табл. 3.10.)

Високими є також Доброзичливість (Md=4,75; M=4,87; SD=0,87; Min=3,75; Max=6,00) та Універсалізм (Md=4,67; M=4,84; SD=0,43; Min=4,33; Max=5,50). Це означає орієнтацію на турботу, підтримку інших, прийняття різноманітності та соціальну відповідальність. Обидві цінності є характеристиками гуманістичного світогляду.

Групу стимуляційних та саморозвиткових цінностей представляють Самостійність (M=4,13), Стимуляція (M=4,11), Гедонізм (M=4,34) та Досягнення (M=3,73). Їхні значення свідчать про помірну потребу у розвитку, нових переживаннях і реалізації цілей, що не є надмірно домінантними, але стабільно присутні.

Таблиця 3.10

Описова статистика за результатами методики «портрет цінностей Шварца» у групі жінок-цивільних

	Md	M	SD	Min	Max
Конформізм	4,75	4,35	1,25	2,00	5,75
Традиція	3,50	3,51	0,76	2,00	4,75
Доброзичливість	4,75	4,87	0,87	3,75	6,00
Універсалізм	4,67	4,84	0,43	4,33	5,50
Самостійність	4,00	4,13	0,48	3,50	4,75
Стимуляція	4,33	4,11	0,57	3,33	5,00
Гедонізм	4,67	4,34	1,05	2,33	6,00
Досягнення	4,00	3,73	0,61	2,75	4,50
Влада	3,67	3,60	1,08	1,67	5,33
Безпека	5,00	4,97	0,59	4,00	5,60

Найнижчі показники спостерігаються у сфері Влади (M=3,60) та Традиції (M=3,51). Це означає, що для цивільних жінок менш значущими є цінності контролю, домінування чи суворого дотримання традиційних норм.

Таким чином, ціннісний профіль групи характеризується гуманістичною спрямованістю, орієнтацією на соціальну підтримку та безпеку, що формує психологічно цілісну структуру, притаманну людям із стійким соціальним функціонуванням.

На основі комплексного аналізу отриманих даних можна виокремити цілісний психологічний портрет жінок-цивільних, які не були безпосередньо залучені до воєнних дій, але живуть у соціальному та емоційному контексті війни. Найбільш вираженими характеристиками є:

1. Домінування фемінінного виміру за збереження помірних маскулінних якостей, що разом формує андрогінний профіль. Це забезпечує адаптивність, гнучкість та здатність поєднувати емоційну чутливість із функціональністю та вольовими рисами.

2. Високий рівень гендерної рівності в установках, що проявляється у низькому рівні упереджень і стійкій підтримці егалітарних позицій. Така позиція узгоджується з гуманістичною орієнтацією та сучасними соціальними нормами українського суспільства.

3. Моральна стабільність і внутрішня відповідальність, які чітко виражені у високих показниках доброчесності. Це свідчить про стійку систему моральних орієнтирів та ціннісну інтегрованість.

4. Переважання гуманістичних і просоціальних цінностей, насамперед доброзичливості, універсалізму та безпеки. Такий профіль формує комплексне світобачення, в якому поєднуються турбота про інших, відкритість до різноманітності та прагнення до стабільності в умовах війни.

5. Досить цілісна система саморегуляції, включає високу самореалізацію та автономію, хоча й супроводжується певними труднощами в емоційній адаптації. Це свідчить про наявність внутрішніх ресурсів, але й про вплив макросоціальних стресорів на емоційну сферу.

У підсумку можна сказати, що психологічний профіль жінок-цивільних відзначається стійкістю, моральною інтегрованістю та гуманістичною

орієнтацією. Їхні цінності й установки формують багатовимірну ідентичність, у якій поєднано чутливість, соціальність, здатність самостійного функціонування.

3.3. Порівняльний аналіз гендерної ідентичності та Я-образу

Перед проведенням порівняльного аналізу було здійснено перевірку даних на нормальність розподілу. Перевірка даних здійснювалася за критерієм Шапіро-Уїлка для всіх основних шкал, що застосовувалися у дослідженні. Встановлено, що значення статистики критерію Шапіро-Уїлка для всіх змінних знаходяться в діапазоні від 0,865 до 0,964 при рівнях значущості $p < 0,05$ (табл. 3.11.)

Таблиця 3.11

Перевірка даних на нормальність розподілу згідно критерію Шапіро-Уїлка у вибірці (n=80)

Шкали	Критерій Шапіро-Уїлка			
	Асиметрія	Ексцес	Статистика	Знач.
Маскулінність	-0,57	-1,00	0,892	0,000
Фемінність	-1,16	1,56	0,869	0,000
IS	0,19	-0,35	0,960	0,013
Рівень гендерних упереджень	-0,43	0,94	0,918	0,000
Ставлення та рівень упереджень	0,94	0,04	0,869	0,000
Самосповнення	-0,31	-0,21	0,912	0,000
Автономія	0,01	-0,33	0,964	0,023
Емоційна адаптація	-0,62	-0,90	0,865	0,000
Доброчесність	-0,41	-0,75	0,930	0,000
Конформізм	-0,21	-0,10	0,947	0,002
Традиція	-0,11	0,11	0,928	0,000
Доброзичливість	-0,12	-1,11	0,922	0,000
Універсалізм	-0,26	-0,68	0,939	0,001
Самостійність	0,21	-0,32	0,920	0,000
Стимуляція	0,15	-0,74	0,952	0,004

Гедонізм	-0,42	-0,42	0,933	0,000
Досягнення	-0,21	-1,01	0,937	0,001
Влада	-0,39	0,38	0,932	0,000
Безпека	0,04	-1,33	0,905	0,000

Зокрема, шкали маскулінності ($W=0,892$; $p=0,000$), фемінності ($W=0,869$; $p=0,000$), індекс андрогінності IS ($W=0,960$; $p=0,013$), рівень гендерних упереджень ($W=0,918$; $p=0,000$) та шкала ставлення до жінок (AWS) ($W=0,869$; $p=0,000$) не відповідають нормальному розподілу. Аналогічно, показники особистісних рис за методикою Я-концепції, такі як самосповнення ($W=0,912$; $p=0,000$), автономія ($W=0,964$; $p=0,023$), емоційна адаптація ($W=0,865$; $p=0,000$), доброчесність ($W=0,930$; $p=0,000$), ціннісні орієнтації за PVQ (конформізм $W=0,947$; $p=0,002$, традиція $W=0,928$; $p=0,000$, доброзичливість $W=0,922$; $p=0,000$, універсалізм $W=0,939$; $p=0,001$, самостійність $W=0,920$; $p=0,000$, стимуляція $W=0,952$; $p=0,004$, гедонізм $W=0,933$; $p=0,000$, досягнення $W=0,937$; $p=0,001$, влада $W=0,932$; $p=0,000$, безпека $W=0,905$; $p=0,000$) демонструють відхилення від нормального розподілу.

Враховуючи отримані результати, можна констатувати, що дані не відповідають умовам нормального розподілу, що обумовлює необхідність застосування непараметричних статистичних методів у подальшому аналізі. Це дозволяє більш коректно оцінити рівень відмінностей між групами, виявляти взаємозв'язки між показниками та проводити факторний аналіз без упередження наявності нормального розподілу.

Далі був здійснений порівняльний аналіз показників між двома групами за допомогою U-критерію Манна-Уїтні.

За результатами статеворольового опитувальника С. Бем встановлено, що рівень маскулінності у групі жінок, які брали участь у війні, виявився вищим порівняно з цивільними (середній ранг 45,66; $U=588,000$; $p=0,040$) (табл. 3.12.)

Таблиця 3.12.

Показники статистичної значущості серед груп за статевою роллю
опитувальником С. Бем

Шкала	Група жінок (середній ранг)		Значення U-критерію	
	Брали участь	Жінки-цивільні	U	p
Маскулінність	45,66	35,08	588,000	0,040
Фемінність	38,10	43,03	701,000	0,331
IS	33,39	47,97	508,000	0,005

Це свідчить про більшу схильність до проявів активності, рішучості та наполегливості серед тих, хто був залучений до воєнних процесів. У той же час рівень фемінності не демонструє статистично значущої різниці між групами ($U=701,000$; $p=0,331$), що вказує на збереження чутливості, емпатії та соціальної орієнтації незалежно від участі у воєнних заходах.

Індекс андрогінності IS виявився значно нижчим у групі цивільних ($U=508,000$; $p=0,005$), що свідчить про більшу вираженість андрогінних рис серед учасниць війни та певне поєднання маскулінності й фемінності в їхньому психологічному профілі. Крім того, нижче подано графічне зображення середніх значень показників за шкалами (рис. 3.1.)

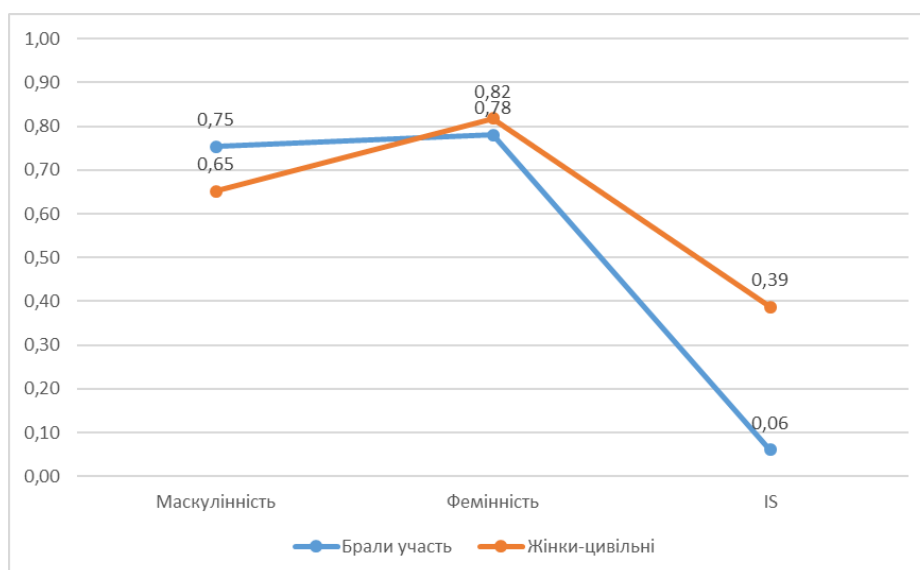

Рис. 3.1. Показники статевої ролі опитувальника С. Бем серед груп (середнє значення)

Далі за опитувальником гендерних установок GENDER BIAS QUIZ встановлено, що рівень гендерних упереджень значно вищий серед жінок, які брали участь у війні ($U=531,000$; $p=0,008$) (табл. 3.13.)

Таблиця 3.13.

Показники статистичної значущості серед груп за опитувальником гендерних установок GENDER BIAS QUIZ

Шкала	Група жінок (середній ранг)		Значення U-критерію	
	Брали участь	Жінки-цивільні	U	p
Рівень гендерних упереджень	47,05	33,62	531,000	0,008

Це означає, що цивільні демонструють більш помірковані або традиційні погляди на гендерні ролі, тоді як залучені до військових чи волонтерських дій жінки проявляють більшу усвідомленість щодо ролей, іноді з критичним або активістським компонентом. Крім того, нижче подано графічне зображення середніх значень показників за шкалою (рис. 3.2.)

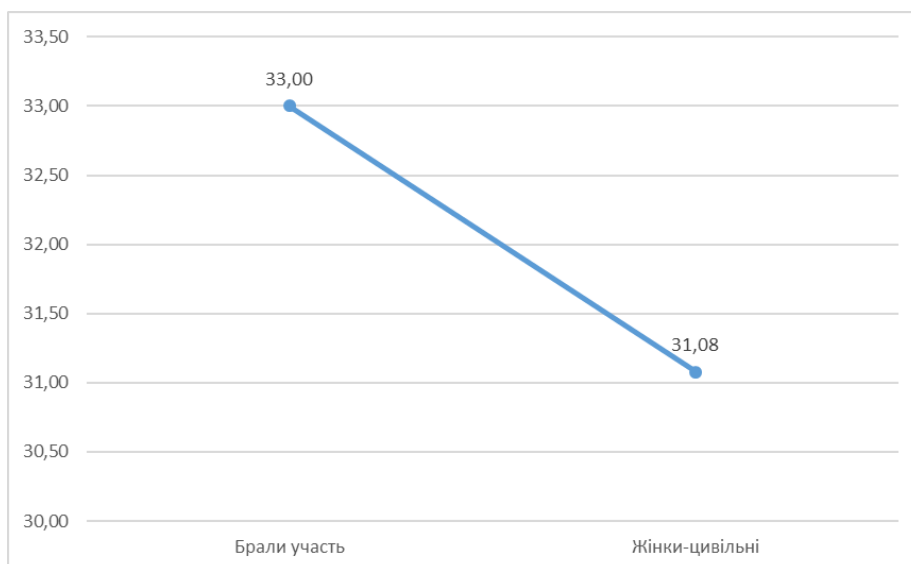

Рис. 3.2. Показники опитувальника GENDER BIAS QUIZ серед груп (середнє значення)

Натомість коротка шкала ставлення до жінок (AWS) не показала статистично значущих відмінностей між групами ($U=644,000$; $p=0,134$), що

свідчить про приблизно однаковий рівень чутливості до проблем гендерної нерівності у обох категорій респонденток (табл. 3.14.)

Таблиця 3.14.

Показники статистичної значущості серед груп за короткою шкалою ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale) (AWS)

Шкала	Група жінок (середній ранг)		Значення U-критерію	
	Брали участь	Жінки-цивільні	U	p
Ставлення та рівень упереджень	44,29	36,51	644,000	0,134

Крім того, нижче подано графічне зображення середніх значень показників за шкалою (рис. 3.3.)

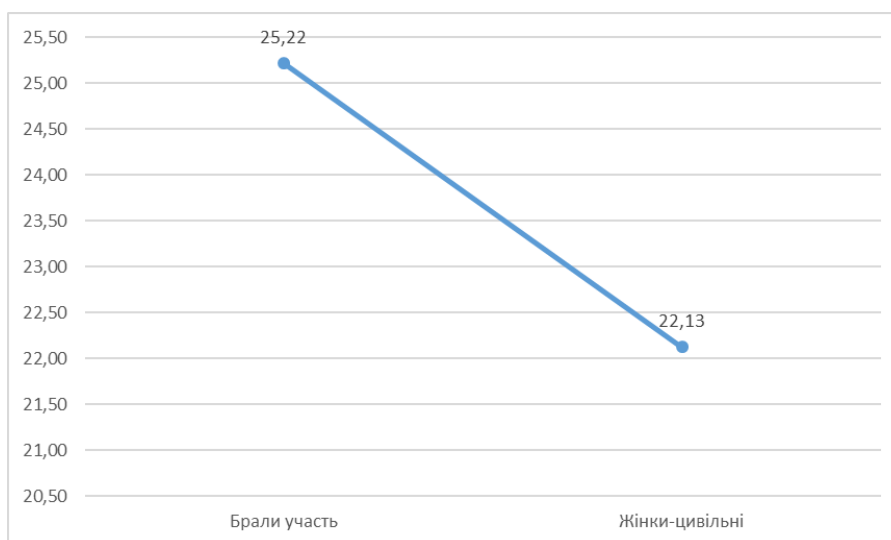

Рис. 3.3. Показники шкали ставлення до жінок серед груп (середнє значення)

Аналіз особистісного виміру Я-концепції демонструє виражені групові відмінності за окремими компонентами (табл. 3.15.)

Таблиця 3.15.

Показники статистичної значущості серед груп за методикою особистісного виміру Я-концепції

Шкала	Група жінок (середній ранг)	Значення U-критерію
-------	-----------------------------	---------------------

	Брали участь	Жінки-цивільні	U	p
Самосповнення	40,15	40,87	785,000	0,886
Автономія	56,45	23,73	145,500	0,000
Емоційна адаптація	55,54	24,69	183,000	0,000
Доброчесність	47,30	33,35	520,500	0,007

Зокрема, автономія серед учасниць війни є значно вищою (середній ранг 56,45; $U=145,500$; $p=0,000$), так само як і емоційна адаптація (середній ранг 55,54; $U=183,000$; $p=0,000$). Це свідчить про сформовану здатність до самостійного прийняття рішень, психологічну гнучкість та ефективну регуляцію емоцій у складних ситуаціях.

Рівень самосповнення між групами не відрізняється статистично значущо ($U=785,000$; $p=0,886$), що вказує на приблизно однакове відчуття особистого розвитку та реалізації потенціалу. Доброчесність серед учасниць війни виявилася дещо вищою ($U=520,500$; $p=0,007$), що відображає більш активне усвідомлення моральних цінностей та відповідальності.

Крім того, нижче подано графічне зображення середніх значень показників за шкалами опитувальника (рис. 3.4.)

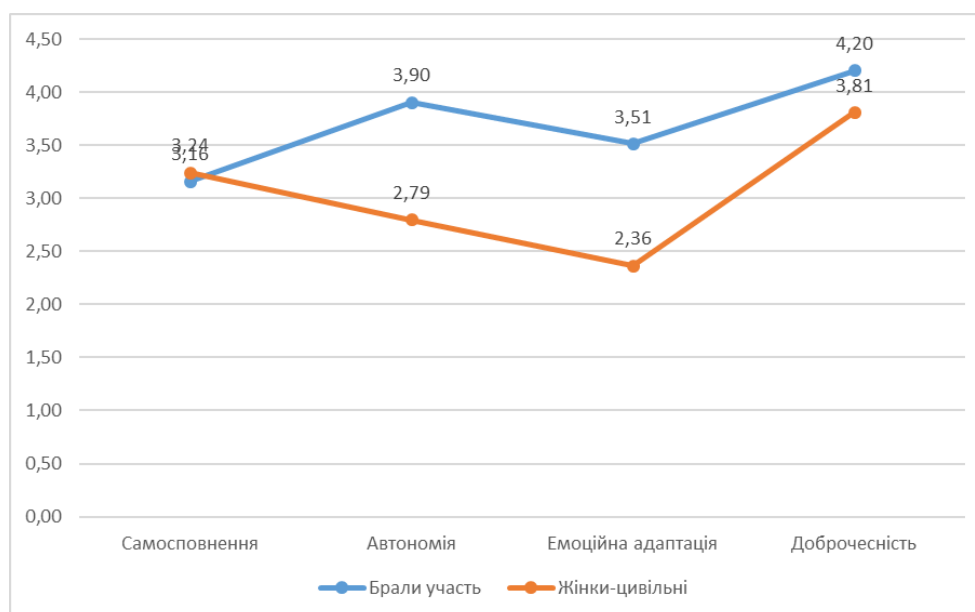

Рис. 3.4. Показники опитувальника особистісного виміру Я-концепції серед груп (середнє значення)

Порівняння ціннісних орієнтацій за методикою «портрет цінностей Шварца» демонструє суттєві відмінності в окремих показниках. Так, конформізм у цивільних значно вищий (середній ранг 47,64; $U=521,000$; $p=0,007$), що свідчить про більшу схильність до дотримання соціальних норм та уникнення ризику (табл. 3.16.)

Самостійність серед учасниць війни значно перевищує рівень цивільних (середній ранг 51,28; $U=357,500$; $p=0,000$), що відображає прагнення до незалежності, особистісної свободи та власних рішень. Виявлено також значущі відмінності у безпеці ($U=362,500$; $p=0,000$), де цивільні демонструють сильну орієнтацію на стабільність і захист, тоді як у учасниць війни ця потреба менш пріоритетна.

Досягнення також вищі у групі залучених до війни (середній ранг 45,54; $U=593,000$; $p=0,045$), що відображає активну спрямованість на результати та самореалізацію.

Таблиця 3.16.

Показники статистичної значущості серед груп за методикою «портрет цінностей Шварца»

Шкала	Група жінок (середній ранг)		Значення U-критерію	
	Брали участь	Жінки-цивільні	U	p
Конформізм	33,71	47,64	521,000	0,007
Традиція	38,13	42,99	702,500	0,338
Доброзичливість	37,26	43,91	666,500	0,195
Універсалізм	37,61	43,54	681,000	0,249
Самостійність	51,28	29,17	357,500	0,000
Стимуляція	43,89	36,94	660,500	0,176
Гедонізм	41,98	38,95	739,000	0,550
Досягнення	45,54	35,21	593,000	0,045
Влада	43,13	37,73	691,500	0,292
Безпека	29,84	51,71	362,500	0,000

Інші цінності, такі як традиція, доброзичливість, універсалізм, стимуляція, гедонізм та влада, не показали статистично значущих різниць, що свідчить про спільну орієнтацію обох груп на міжособистісні цінності та соціальні взаємодії.

Отже, аналіз отриманих даних дозволяє сформуванати цілісне уявлення про психологічний профіль груп. Жінки, які брали участь у війні, характеризуються високим рівнем маскулінності в поєднанні з фемінністю, що забезпечує андрогінний профіль, підвищеною автономією, емоційною адаптацією та прагненням до самостійності й досягнень. Водночас вони демонструють помірний рівень конформізму та меншу орієнтацію на безпеку, що відображає готовність до активних дій у нестабільних умовах. Жінки-цивільні проявляють більш традиційні, консервативні установки, вищий рівень конформізму та безпеки, зберігаючи при цьому високий рівень фемінності та доброзичливості.

Таким чином, порівняльний аналіз свідчить, що участь у заходах, пов'язаних із війною, сприяє формуванню психологічно гнучкого, автономного та адаптивного профілю з андрогінними рисами, високою здатністю до саморегуляції та активною орієнтацією на досягнення.

У цивільних жінок формується більш стабільний та традиційний профіль, орієнтований на соціальну безпеку та дотримання норм. Це демонструє значний вплив соціального досвіду на гендерну ідентичність, ціннісні орієнтації та особистісні стратегії регуляції у різних групах українських жінок.

3.4. Аналіз зв'язку між показниками гендерної ідентичності та Я-образом у жінок, що брали участь у заходах, пов'язаних з війною

Кореляційний аналіз показників гендерної ідентичності та особистісного Я-образу у жінок, які брали участь у заходах, пов'язаних з війною, здійснювався з використанням коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. Аналіз передбачав вивчення взаємозв'язків між показниками статевої ролі опитувальника С.

Бем, опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ, короткої шкали ставлення до жінок (AWS), методики Я-концепції та портрету цінностей Шварца.

Згідно аналізу зв'язків між показниками статевого ролівого опитувальника С. Бем та опитувальником гендерних установок, встановлено, що маскуліність практично не корелює з рівнем гендерних упереджень ($r=0,005$), а фемінність демонструє слабку позитивну асоціацію ($r=0,165$). Індекс андрогінності має слабкий негативний зв'язок із рівнем упереджень ($r=-0,071$), що свідчить про те, що більш андрогінні риси частково пов'язані з менш упередженим ставленням до гендерних ролей, проте цей зв'язок не є статистично значущим (табл. 3.17.)

Таблиця 3.17.

Зв'язок (r) між показниками статевого ролівого опитувальника С. Бем та опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ

	Рівень гендерних упереджень
Маскуліність	0,005
Фемінність	0,165
Індекс андрогінності (IS)	-0,071

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

При аналізі зв'язку між С. Бем та короткою шкалою ставлення до жінок (AWS) виявлено значущі кореляції. Маскуліність показує помірний позитивний зв'язок із профеміністським ставленням ($r=0,598$, $p<0,01$), що свідчить про те, що жінки з вираженими маскуліністськими рисами мають більш активне та прогресивне ставлення до проблем гендерної рівності (табл. 3.18.)

Таблиця 3.18.

Зв'язок (r) між показниками статевого ролівого опитувальника С. Бем та короткої шкали ставлення до жінок (Attitudes Toward Women Scale)

	Ставлення та рівень упереджень
--	--------------------------------

Маскулінність	0,598**
Фемінність	0,288
Індекс андрогінності (IS)	-0,350*

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Індекс андрогінності демонструє обернений зв'язок із ставленням до жінок ($r=-0,350$, $p<0,05$), що означає, що вищий рівень андрогінності асоціюється з менш вираженими крайніми упередженнями та сприяє більш рівноважному погляду на гендерні ролі. Фемінність має слабкий позитивний зв'язок із профеміністським ставленням ($r=0,288$), який не є значущим, що вказує на відносну незалежність емпатичних та чуттєвих якостей від активності у формуванні ставлення до рівності.

Далі проведений кореляційний аналіз між показниками статевої ролі опитувальника та методикою Я-концепції демонструє низку значущих зв'язків. Маскулінність позитивно корелює із самосповненням ($r=0,874$, $p<0,01$), автономією ($r=0,344$, $p<0,05$) та доброчесністю ($r=0,730$, $p<0,01$), що свідчить про тісний зв'язок активності, рішучості та наполегливості з високим рівнем реалізації особистісного потенціалу та моральних якостей (табл. 3.19.)

Таблиця 3.19.

Зв'язок (r) між показниками статевої ролі опитувальника С. Бем та методики дослідження особистісного виміру Я-концепції

	Маскулінність	Фемінність	Індекс андрогінності (IS)
Самосповнення	0,874**	-0,145	-0,806**
Автономія	0,344*	-0,360*	-0,440**
Емоційна адаптація	0,208	0,130	-0,509**
Доброчесність	0,730**	-0,261	-0,776**

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Емоційна адаптація має слабку позитивну кореляцію з маскулінністю ($r=0,208$), яка не є значущою. Фемінність демонструє слабкі або негативні кореляції з окремими показниками Я-концепції: негативно з автономією ($r=-0,360$, $p<0,05$), що свідчить про певну тенденцію, що більша орієнтація на чутливість та емпатію може супроводжуватися зниженням прагнення до незалежності у рішеннях.

Індекс андрогінності має значущі негативні зв'язки з самосповненням ($r=-0,806$, $p<0,01$), автономією ($r=-0,440$, $p<0,05$), емоційною адаптацією ($r=-0,509$, $p<0,01$) та доброчесністю ($r=-0,776$, $p<0,01$), що свідчить про те, що більш виражені андрогінні риси забезпечують рівновагу між маскулініми та фемінними якостями, проте послаблюють крайні прояви окремих особистісних характеристик.

Далі аналіз взаємозв'язків з портретом цінностей Шварца показав, що маскулінність має позитивний зв'язок із традицією ($r=0,477$, $p<0,01$) та досягненням ($r=0,344$, $p<0,05$), що вказує на те, що активність і рішучість підтримують орієнтацію на результати та певні соціальні традиції (табл. 3.20)

Таблиця 3.20

Зв'язок (r) між показниками статоворольового опитувальника С. Бем та методики «портрет цінностей Шварца»

	Маскулінність	Фемінність	Індекс андрогінності (IS)
Конформізм	-0,101	0,193	-0,112
Традиція	0,477**	0,020	-0,583**
Доброзичливість	0,059	0,388*	0,076
Універсалізм	-0,088	-0,059	0,168
Самостійність	-0,062	-0,571**	-0,226
Стимуляція	0,120	0,588**	0,230
Гедонізм	0,298	0,728**	-0,062
Досягнення	0,344*	0,132	-0,278

Влада	0,036	0,601**	0,008
Безпека	0,215	-0,382*	-0,525**

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Фемінність пов'язана позитивно із доброзичливістю ($r=0,388$, $p<0,05$), стимуляцією ($r=0,588$, $p<0,01$), гедонізмом ($r=0,728$, $p<0,01$) та владою ($r=0,601$, $p<0,01$), що свідчить про зв'язок чуттєвих та соціально орієнтованих рис із міжособистісними цінностями та прагненням до соціального впливу.

Індекс андрогінності має значущі негативні кореляції з традицією ($r=-0,583$, $p<0,01$) та безпекою ($r=-0,525$, $p<0,05$), що демонструє, що більш андрогінні риси супроводжуються меншим прагненням дотримуватися традицій і потреби у стабільності, забезпечуючи психологічну гнучкість.

Далі взаємозв'язок між показниками Я-концепції та рівнем гендерних упереджень демонструє позитивну кореляцію для самосповнення ($r=0,428$, $p<0,01$) та емоційної адаптації ($r=0,493$, $p<0,01$), що означає, що високий рівень усвідомлення власного потенціалу і здатність до регуляції емоцій пов'язані з більш усвідомленими, неупередженими гендерними установками (табл. 3.21.)

Таблиця 3.21.

Зв'язок (r) між показниками методики дослідження особистісного виміру Я-концепції та опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ

	Рівень гендерних упереджень
Самосповнення	0,428**
Автономія	0,156
Емоційна адаптація	0,493**
Доброчесність	-0,277

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Автономія не показує значущої кореляції ($r=0,156$), а доброчесність демонструє слабкий негативний зв'язок ($r=-0,277$), що може свідчити про певну диференціацію моральних та соціальних установок.

Аналіз взаємозв'язків Я-концепції з короткою шкалою AWS виявляє інші значущі кореляції (табл. 3.22.)

Таблиця 3.22.

Зв'язок (r) між показниками методики дослідження особистісного виміру Я-концепції та короткої шкали ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale)

	Ставлення та рівень упереджень
Самосповнення	0,446**
Автономія	-0,066
Емоційна адаптація	-0,020
Доброчесність	0,570**

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Для самосповнення ($r=0,446$, $p<0,01$) та доброчесності ($r=0,570$, $p<0,01$), що відображає тісний зв'язок усвідомленої самореалізації та моральних цінностей із профеміністським ставленням. Автономія і емоційна адаптація не демонструють значущих кореляцій, що свідчить про незалежність здатності до самостійного прийняття рішень та емоційної регуляції від формування соціально активного ставлення до жінок.

Взаємозв'язки методики цінностей Шварца з гендерними упередженнями демонструють позитивні та значущі кореляції для доброзичливості ($r=0,431$, $p<0,01$), універсалізму ($r=0,654$, $p<0,01$), самостійності ($r=0,388$, $p<0,05$), стимуляції ($r=0,318$, $p<0,05$), гедонізму ($r=0,544$, $p<0,01$), досягнень ($r=0,645$, $p<0,01$) та влади ($r=0,833$, $p<0,01$) (табл. 3.23.)

Таблиця 3.23.

Зв'язок (r) між показниками методики «портрет цінностей Шварца» та опитувальника гендерних установок GENDER BIAS QUIZ

	Рівень гендерних упереджень
Конформізм	0,024

Традиція	-0,179
Доброзичливість	0,431**
Універсалізм	0,654**
Самостійність	0,388*
Стимуляція	0,318*
Гедонізм	0,544**
Досягнення	0,645**
Влада	0,833**
Безпека	-0,099

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Це свідчить, що орієнтація на міжособистісні цінності, прагнення до самостійності та досягнень пов'язана з більш активною, критичною позицією щодо гендерних ролей, що підтверджує інтегрованість ціннісних і соціальних установок.

Зв'язки методики цінностей Шварца із короткою шкалою AWS показують позитивну кореляцію з конформізмом ($r=0,472$, $p<0,01$), традицією ($r=0,574$, $p<0,01$), доброзичливістю ($r=0,368$, $p<0,05$), гедонізмом ($r=0,437$, $p<0,01$) та безпекою ($r=0,495$, $p<0,01$), а самостійність демонструє сильний негативний зв'язок ($r=-0,704$, $p<0,01$) (табл. 3.24.)

Таблиця 3.24.

Зв'язок (r) між показниками методики «портрет цінностей Шварца» та короткої шкали ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale)

	Ставлення та рівень упереджень
Конформізм	0,472**
Традиція	0,574**
Доброзичливість	0,368*
Універсалізм	-0,225
Самостійність	-0,704**
Стимуляція	-0,104
Гедонізм	0,437**
Досягнення	0,035

Влада	-0,007
Безпека	0,495**

Прим.: * - кореляція значима на рівні 0,05; ** - кореляція значима на рівні 0,01

Це означає, більш автономні жінки демонструють більш профеміністське та чутливе ставлення до соціальних проблем, тоді як ті, хто орієнтований на дотримання норм і традицій, мають тенденцію до консервативнішого ставлення.

Взаємозв'язки між портретом цінностей Шварца та Я-концепцією показують, що традиція значущо корелює із самосповненням ($r=0,454$, $p<0,01$) та доброчесністю ($r=0,818$, $p<0,01$), універсалізм з автономією ($r=0,516$, $p<0,01$) та гедонізм із самосповненням ($r=0,408$, $p<0,01$) та емоційною адаптацією ($r=0,521$, $p<0,01$). Безпека пов'язана з автономією ($r=0,345$, $p<0,05$), емоційною адаптацією ($r=0,324$, $p<0,05$) та доброчесністю ($r=0,479$, $p<0,01$) (табл. 3.25.)

Таблиця 3.25.

Зв'язок (r) між показниками методики «портрет цінностей Шварца»
та методики дослідження особистісного виміру Я-концепції

	Самосповнення	Автономія	Емоційна адаптація	Доброчесність
Конформізм	0,006	0,176	0,466**	0,198
Традиція	0,454**	-0,175	0,289	0,818**
Доброзичливість	0,295	0,424**	0,245	0,099
Універсалізм	0,213	0,516**	0,017	-0,363*
Самостійність	0,079	0,105	0,174	-0,319*
Стимуляція	0,041	0,226	0,200	-0,403**
Гедонізм	0,408**	0,133	0,521**	-0,033
Досягнення	0,462**	0,231	0,448**	-0,273
Влада	0,306	-0,023	0,642**	-0,286
Безпека	0,290	0,345*	0,324*	0,479**

Це свідчить про тісний взаємозв'язок між ціннісними пріоритетами та формуванням особистісних характеристик, що забезпечують гнучкість, адаптивність та моральну цілісність.

Загалом з отриманих даних можна зробити висновок, що в групі жінок, які брали участь у заходах, пов'язаних із війною, гендерні та особистісні характеристики формують інтегрований – новий образ.

Маскуліність та андрогінність пов'язані з активністю, самоспопненням та досягненнями, фемінність, а також соціально орієнтовані риси підтримують доброзичливість, міжособистісну чутливість і соціальну стимуляцію. Рівень андрогінності забезпечує баланс між крайніми проявами рис, а ціннісні орієнтації тісно інтегруються з особистісними характеристиками, визначаючи здатність до автономії, емоційної адаптації та моральної відповідальності.

Професійний та соціальний досвід, пов'язаний із війною, формує у жінок психологічно гнучкі, автономні, а також адаптивні сфери функціонування, де особистісна саморегуляція, активність та чутливість до соціальних проблем інтегруються в єдину структуру, що забезпечує ефективне функціонування у складних умовах.

Для встановлення сукупних чинників, що формують новий образ гендерної ідентичності жінок, які брали участь у заходах, пов'язаних із війною в Україні, було проведено факторний аналіз методом головних компонент із варімакс обертанням. Даний підхід дозволив виділити основні латентні структури, які інтегрують показники гендерної ідентичності, особистісних характеристик та ціннісних орієнтацій у шість окремих факторів.

Критерій Кайзера–Мейєра–Олкіна, а також тест Бартлетта підтвердили адекватність вибірки для проведення факторного аналізу, що дозволило інтерпретувати отримані фактори як відображення ключових компонентів психологічного функціонування жінок-учасниць війни.

Фактор 1 включає показники доброчесності ($\lambda=0,939$), маскуліності ($\lambda=0,856$), традиції ($\lambda=0,855$), самоспопнення ($\lambda=0,844$) та індексу андрогінності

($\lambda = -0,800$). Найвищим є навантаження доброчесності, що свідчить про провідну роль моральної інтегрованості у цьому факторі (табл. 3.26.)

Таблиця 3.26.

Факторна структура гендерної ідентичності жінок, що брали участь у заходах, пов'язаних з війною

	Фактори					
	1	2	3	4	5	6
Доброчесність	0,939					
Маскулінність	0,856					
Традиція	0,855					
Самосповнення	0,844					
IS	-0,800					
Влада		0,914				
Гедонізм		0,861				
Досягнення		0,791				
Стимуляція		0,758				
Емоційна адаптація		0,704				
Самостійність			-0,974			
Фемінність			0,849			
Універсалізм				0,843		
Доброзичливість				0,824		
Рівень гендерних упереджень				0,728		
Конформізм					0,989	
Безпека					0,761	
Автономія						0,899

Водночас негативне навантаження індексу андрогінності вказує на те, що фактор характеризує переважно крайні маскулінні риси у поєднанні з високим рівнем моралі та ціннісної стабільності. Можна назвати цей фактор

«Морально-активна орієнтація», оскільки він об'єднує етичні та активні риси особистості, що формують внутрішню структуру гендерної ідентичності.

Фактор 2 включає владу ($\lambda=0,914$), гедонізм ($\lambda=0,861$), досягнення ($\lambda=0,791$), стимуляцію ($\lambda=0,758$) та емоційну адаптацію ($\lambda=0,704$). Найвищим є показник влади, що відображає провідну роль прагнення до контролю та впливу в поведінковій і ціннісній сфері. Цей фактор демонструє поєднання соціальної активності, прагнення до результатів та здатності ефективно регулювати емоції. Найнижчим навантаженням є емоційна адаптація, яка хоч і значуща, але менш впливова. Фактор можна охарактеризувати як «Активність і соціальний вплив», що демонструє здатність жінок поєднувати рішучість і соціальну гнучкість у контексті складних життєвих ситуацій.

Фактор 3 включає самостійність ($\lambda=-0,974$) та фемінність ($\lambda=0,849$). Високе негативне навантаження самостійності та позитивне навантаження фемінності свідчать про антиподні характеристики у структурі гендерної ідентичності: більша фемінність асоціюється зі зниженням прагнення до автономності, тоді як високий рівень самостійності знижує прояви традиційно фемінних рис. Можна назвати фактор «Автономність та чутливість», що демонструє, як поєднуються або взаємно регулюються активні та емоційні аспекти ідентичності.

Фактор 4 об'єднує універсалізм ($\lambda=0,843$), доброзичливість ($\lambda=0,824$) та рівень гендерних упереджень ($\lambda=0,728$). Найвищі навантаження мають універсалізм і доброзичливість, що вказує на важливість міжособистісних цінностей і соціальної емпатії у формуванні цього аспекту гендерної ідентичності. Позитивна кореляція із рівнем гендерних упереджень свідчить про те, що жінки з високим рівнем соціальної чутливості демонструють меншу схильність до стереотипів і дискримінаційних установок.

Фактор можна охарактеризувати як «Соціально-ціннісна відкритість», що підкреслює важливість емпатії, взаємодопомоги та критичного ставлення до стереотипів у психологічному профілі учасниць.

Фактор 5 включає конформізм ($\lambda=0,989$) та безпеку ($\lambda=0,761$). Провідне навантаження конформізму свідчить про значущість прагнення до дотримання соціальних норм і уникнення конфліктів, а менш виражена безпека вказує на потребу у стабільності та передбачуваності зовнішнього середовища. Можна назвати фактор «Соціальна орієнтація та прагнення до стабільності», оскільки він відображає індивідуальні механізми адаптації до соціальних і культурних умов, що важливі для інтеграції в групові та організаційні структури.

Фактор 6 представлений автономією ($\lambda=0,899$) як єдиним показником із високим навантаженням, що підкреслює її значущість як окремого аспекту гендерної ідентичності. Він відображає здатність жінок ухвалювати рішення самотійно, планувати дії та керувати власною поведінкою, що особливо важливо у контексті участі у складних і небезпечних ситуаціях. Фактор можна назвати «Індивідуальна автономія», що підкреслює місце самотійності у психологічному портреті учасниць.

Порівняння факторів за складом та навантаженнями дозволяє виділити ключові тенденції у структурі гендерної ідентичності жінок-учасниць війни. Фактори 1 і 2 демонструють поєднання активності, рішучості, моралі та прагнення до результатів, тоді як фактори 3 і 6 відображають баланс між автономністю та чутливістю, а також виражену здатність до самотійного прийняття рішень. Фактор 4 підкреслює соціально-ціннісні аспекти, зокрема міжособистісну чутливість і орієнтацію на критичне ставлення до гендерних стереотипів, а фактор 5 відображає адаптивну потребу в дотриманні соціальних норм та забезпеченні безпеки.

Ці результати дозволяють констатувати, що гендерна ідентичність жінок, які брали участь у війні виступає у формі інтегрованої системи, де активні, моральні та соціально чутливі аспекти поєднуються з автономією та здатністю до саморегуляції. Високі факторні навантаження за ключовими показниками свідчать про чітку структуру ієрархії характеристик: моральна інтегрованість, маскуліність, активність і прагнення до досягнень виступають провідними

компонентами, тоді як соціально-ціннісна орієнтація та автономія доповнюють їх, формуючи психологічно зрілий і стійкий профіль.

Таким чином, шість виявлених факторів дозволяють виділити комплексні психологічні конструкти, які відображають сучасний «новий образ» гендерної ідентичності жінок-учасниць війни в Україні. Фактори демонструють інтеграцію різних аспектів: морального, активного, автономного, соціально-ціннісного та адаптивного. Високі показники навантаження вказують на чітку виразність цих характеристик, що дозволяє зробити висновок про сформованість психологічно стійкого, гнучкого та автономного образу, який поєднує активність, моральність, міжособистісну чутливість і прагнення до самореалізації, відповідаючи складним вимогам умов воєнного часу.

Висновки до розділу 3

На основі отриманих результатів можна сформулювати наступні висновки:

У жінок, які брали участь у заходах, пов'язаних із війною, встановлено високий рівень маскулінності та андрогінності, помірний рівень фемінності та стабільну моральну інтегрованість, прояви самосповнення, автономії та емоційної адаптації, а також сильну орієнтацію на активні й міжособистісні цінності.

У жінок-цивільних спостерігається трохи вищий рівень фемінності, більша орієнтація на традиційні цінності, конформізм та прагнення до безпеки, при цьому показники автономії, маскулінності та самосповнення є нижчими порівняно з учасницями війни.

Порівняльний аналіз за допомогою непараметричного тесту U-Манна-Уїтні показав, що жінки-учасниці війни значно перевищують цивільних жінок за маскулінністю та індексом автономії, а також за рівнем емоційної адаптації і доброчесності, тоді як жінки-цивільні демонструють вищі середні ранги за конформізмом та прагненням до безпеки.

Виявлено, що показники фемінності та самосповнення суттєво різняться між групами в залежності від контексту соціальних та ціннісних орієнтацій, а найвищі значення серед учасниць війни демонструють активність, автономію та моральну інтегрованість.

Кореляційний аналіз за методом Спірмена підтвердив наявність численних значущих зв'язків між показниками гендерної ідентичності (BSRI), гендерними установками (AWS, GENDER BIAS QUIZ), Я-концепцією та ціннісними орієнтаціями (PVQ).

Зокрема, маскулінність корелює позитивно із самосповненням та доброчесністю, тоді як індекс андрогінності демонструє обернені зв'язки з цими показниками, що свідчить про інтеграцію активних і моральних рис у формуванні гендерної ідентичності.

Установлено, що ціннісні орієнтації універсалізму та доброзичливості корелюють із меншими гендерними упередженнями, а автономія та самостійність виступають важливими чинниками внутрішньої саморегуляції.

Факторний аналіз методом головних компонент із варімакс обертанням дозволив виділити шість ключових факторів, що відображають «новий образ» гендерної ідентичності жінок-учасниць війни, де провідними є моральна доброчесність, активність та прагнення до досягнень, автономія, соціально-ціннісна відкритість і адаптивна орієнтація на безпеку та конформізм.

Підсумовуючи, встановлено, що гіпотеза 1 підтверджена: жінки-учасниці війни демонструють значно вищу маскулінність та андрогінність порівняно з цивільними жінками. Гіпотеза 2 частково підтверджена: учасниці війни мають нижчий рівень неявних гендерних упереджень, проте різниця за шкалою AWS незначуща. Гіпотеза 3 підтверджена: учасниці війни характеризуються значно вищою автономією та емоційною адаптацією, а також доброчесністю. Гіпотеза 4 також підтверджена: наявні численні значущі кореляції між показниками гендерної ідентичності, гендерними установками та ціннісними орієнтаціями, що свідчить про інтегровану структуру психологічних характеристик.

Загалом, гендерна ідентичність жінок-учасниць війни є багатовимірною, інтегрованою та структурованою системою, де домінують активність, автономія, моральна доброчесність та соціально-ціннісна чутливість, що формує психологічно зрілий і стійкий «новий образ», здатний ефективно функціонувати в умовах воєнного досвіду.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати теоретичної й емпіричної частин роботи, можна сказати, що війна в Україні стала не лише кризою безпеки, а й чинником глибокого переформатування жіночої гендерної ідентичності. Те, що раніше сприймалося як відносно усталений набір ролей і очікувань, у воєнних умовах змінюється, поєднуючи силу й турботу, рішучість і вразливість, лідерство й емпатійність. Саме в цьому видається, і проявляється зміст «нового образу» жінки-учасниці війни.

Теоретичний аналіз показав, що гендерна ідентичність не є фіксованою характеристикою: вона формується й перебудовується у взаємодії з контекстом, травматичними подіями, системою підтримки. Війна змінює картину світу й систему смислів, змушує виходити за межі традиційних уявлень про «жіночність», інтегруючи риси активності, відповідальності, здатності до лідерства. Гендерна ідентичність стає більш гнучкою й водночас структурованою, оскільки спирається на рефлексію та прожитий досвід. Цей процес відбувається не ізольовано, а в полі колективного переживання, де значну роль відіграють солідарність, спільна мета, відчуття причетності.

Емпірична програма, побудована як порівняльний аналіз жінок-учасниць воєнних подій і жінок-цивільних, дала змогу побачити ці зміни у вимірюваних показниках. Комплекс опитувальників, що охоплюють гендерні ролі, установки, Я-концепцію та ціннісні орієнтації, дозволив робити висновки не лише про окремі риси, а й про структуру гендерної ідентичності. Вибірка була різною за віком, освітою та формами залучення до війни, що додає результатам переконливості, хоча не знімає обмежень щодо їх узагальнення.

Отримані дані показали, що жінки-учасниці війни значно частіше демонструють поєднання маскулінних і фемінних рис, тобто андрогінність, а також вищу автономію, емоційну адаптованість і моральну доброчесність. Для них характерна орієнтація на активні, досягальні та міжособистісні цінності, що відображає готовність брати відповідальність, діяти, підтримувати інших.

Жінки-цивільні більше схилиються до безпеки й конформізму, демонструють дещо вищу фемінність і прив'язаність до традиційних норм, але нижчі показники автономії та самосповнення.

Кореляційний і факторний аналізи засвідчили, що гендерна ідентичність жінок-учасниць війни є інтегрованою системою. Маскулінність пов'язана з самосповненням і доброчесністю, а цінності універсалізму й доброзичливості – з меншими гендерними упередженнями. Тобто активність і сила тут не відриваються від моральної чутливості, а навпаки, підсилюють її. Виявлені фактори – автономія, моральна інтегрованість, соціально-ціннісна відкритість, орієнтація на безпеку – «збирають» у єдине ціле досвід, установки й цінності, формуючи психологічно зрілий образ жінки, здатної витримувати високий рівень напруги й при цьому зберігати людяність.

Узгодження теоретичних положень із емпіричними даними дозволяє зробити загальний висновок: війна в Україні стала простором, де жіноча гендерна ідентичність активно реконструюється. Вона відходить від вузького розуміння жіночності як пасивності чи виключно турботливої ролі й дедалі більше пов'язується з суб'єктністю, відповідальністю, здатністю приймати складні рішення. Водночас не зникають традиційні складники – емпатія, орієнтація на стосунки, важливість безпеки для близьких. Йдеться про поєднання цих вимірів у більш складну конфігурацію, де жіноча участь у війні стає джерелом не лише травм, а й внутрішнього зростання.

Загалом можна підсумувати, що гендерна ідентичність жінок-учасниць війни постає як динамічний і адаптивний конструкт. Він поєднує риси маскулінності й фемінності, високий рівень автономії та моральної відповідальності, орієнтацію на активність і водночас чутливість до потреб інших.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько А. О., Сафін О. Д. Відновлення особистісних копінг-ресурсів комбатантів на етапі психологічної декомпресії. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології: монографія. Том II. НУЦЗУ. Харків: ФОП Панов А.М., 2022. С. 193-224.
2. Блінов О. А. Психологія бойової психічної травми : монографія. Київ: Талком, 2016. 246 с.
3. Ганаба, С., Кондратюк, О. Психологічний портрет жінки-військовослужбовця: теоретичний аспект. *Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Згуртованість суспільства в умовах воєнного стану: актуальність, виклики та шляхи їх подолання»*, Кривий Ріг. 2024. С. 316-318.
4. Глебова, Н., Глинська Л., Демчук, О. Особливості самореалізації української жінки в умовах воєнного стану. *Українознавчий альманах*, 2024. 34, С. 51-58.
5. Данилюк І., Богучарова О. Вплив травмувального досвіду загрози життя на особистісний розвиток українців. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. 2023. No 2(18). С. 47-55.
6. Дубиніна М. І. Гендерні особливості професійної самореалізації жінок. Збірник тез наукових робіт «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» : Міжнародна наук.-прак. конференція. Львів, 2018. С. 9-11.
7. Зливков В., Лукомська С. Нариси з історії становлення мілітарної ідентичності українців: монографія. Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2023. 140 с.
8. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Психологічні аспекти організації системи реабілітації військових, що повернулися із зони АТО. Теоретичні

і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць. 2015. №4 (38). С. 177-184.

9. Іванова, Т. В., Карч, М. О. (2020). Гендерна ідентичність як мультіваріативний феномен. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Психологія*, 31(70), 4.

10. Карамушка Л. Відмінності копінг-стратегій менеджерів та працівників організацій в умовах війни та їхній зв'язок з психічним здоров'ям. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*. 2023. № 1(5). С. 24-32.

11. Келлер В. Вплив часової перспективи та особистісних рис на психологічне благополуччя українських біженців у Європі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2023. №2(18). С. 70-77.

12. Кікінежді, О. М. (2013). Гендерна ідентичність особистості: когнітивна парадигма. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Психологія і педагогіка*, (22), 51-56.

13. Козинець, І. М. (2012). Статеворольова соціалізація та гендерна ідентичність особистості. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*, (1), 91-96.

14. Кокур О. М. Захисний потенціал професійної життєстійкості фахівців при впливі стресових чинників воєнного часу. *Методи та засоби психологічної допомоги постраждалим у подоланні ПТСР: тези доповідей науково-практичної конференції, 30 вересня 2023 р. Київ-Біла Церква: Інститут психології імені ГС Костюка НАПН України*, 2023. 268 с.

15. Комарніцька. Л. М., Завадська І. М. Гендерна ідентичність як психологічний феномен. *Інклюзія та суспільство. Розділ: психологічні науки*, 2024. С. 82-87.

16. Комов, О. Гендер як соціальний конструкт. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Гендерна освіта-ресурс розвитку паритетної демократії», Київ, 2011, 217с..*

17. Копилова, Н. О. Гендерна ідентичність у соціокультурному контексті сучасності: трансформація сприйняття «чоловічого» та «жіночого» в культурі. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 2017. 20, С.120-127.

18. Кубриченко, Т. В. Ідентичність особистості у гендерному вимірі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна)*, 2012. 2(2), С. 323-331.

19. Кузікова С. Б., Зливков В. Л., Лукомська С. О. Інтеграція сучасних психологічних підходів до роботи з травмами війни. Теоретичні і прикладні проблеми психології. Збірник наукових праць. 2022. № 1(57) 2022 Том 1 Сєверодонецьк 2022 : Видавництво Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. С. 87-97.

20. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посібник. -Київ.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2024. 260 с.

21. Кучеренко Д., Тінін Д. Г., Тимофєєв В. Гендерна рівність у секторі безпеки і оборони України: сучасні тенденції та перспективи. Матеріали конференцій МЦНД, (02.06.2023; Одеса, Україна), 2023. С. 66-68.

22. Кучмєєв О. О. Психологічні особливості міжособистісних стосунків жінок військовослужбовців : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» Національна академія Державної прикордонної служби України. Хмельницький, 2010. 20 с.

23. Левандовська М.Б. Криза гендерної ідентичності як психологічний феномен. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2007. № 3. С. 320-327

24. Лукомська С.О. Світові тенденції розвитку медико-психологічної допомоги учасникам бойових дій Медична психологія: здобутки, розвиток і перспективи. Матеріали Четвертої міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22-24 жовтня). 2015. С. 45-46.

25. Мирошнеченко, А. В. Гендерна соціалізація як процес формування гендерної ідентичності особистості. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Психологія*, 2011. (48), С. 103-106.

26. Никоненко, О., Лимарева, І. Соціально-психологічні чинники формування мотивації досягнень в умовах війни. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2024. (1 (73)), С. 244-253.

27. Ніженська, М. Психологічна сутність гендерної соціалізації особистості. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*, (July 4, 2025; Lisbon, Portugal), 2025. С. 127-134.

28. Осьодло В. І. Особистісні чинники подолання стресових ситуацій в особливих умовах. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. №14 (1). С. 242-252.

29. Осьодло В. І., Зубовський Д. С. Посттравматичне зростання особистості учасників бойових дій: сучасний стан та перспективи. *Український психологічний журнал*. 2017. № 1. С. 63-79.

30. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. №5 (1). С. 1-12.

31. Рак, Т. С. Гендерні особливості розвитку особистості у ЗСУ. *Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (НДУ імені Миколи Гоголя)*., 2020.141с..

32. Сафін О. Д. Реабілітація та реадаптація учасників бойових дій: психологічний дискурс. *Збірник наукових праць НА ДПСУ. Серія педагогіка та психологія*. 2022. Т. 13. №2. С. 244-263.

33. Сергієні, О. В., Пріснякова, Л. М. Психологічний ресурс особистості з травматичним досвідом як засіб керування стресом та

ефективністю психологічної допомоги. *Дніпровський гуманітарний університет*», 2025. С. 5-7.

34. Сліпушко Г. М. Особливості гендерних стереотипів особистості жінки-військовослужбовця в умовах антитерористичної операції й операції об'єднаних сил. *Психологічний часопис*. 2019. № 3. С. 153-167.

35. Собко І. Вплив участі жінок у війні на їхню гендерну ідентичність: теоретичний аналіз та методологія. *Психологія в часи воєнних викликів: пошуки стратегій психологічної стійкості та витривалості : матеріали студент. наук. конф., м. Острог, 6 листоп. 2025 р. Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2025. С. 110–116.*

36. Собко І. Гендерна ідентичність жінок-учасниць війни в Україні як психологічний феномен соціальних трансформацій. *Національний університет «Острозька академія». 2025. URL: [https://naub.ua.edu.ua/henderna-identychnist-zhinok-uchasnyts-vijny-v-ukrayi-ni-yak-psyholohichnyj-fenomen-sotsialnyh-transformatsij]. (дата звернення: 13.12.2025).*

37. Субашкевич, І. Р., Шпагіна, А. Д. Дослідження соціально-психологічних настроїв українців у період війни. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Психологія*, 2022. 33(72), С. 116-122.

38. Ткалич М. Г., Зінченко Т. П., Касьян А. П. Гендерна ідентичність особистості: зміст, структура, гендерно-рольова диференціація. *Psychological journal*. Volume 6 Issue 1. 2020. С. 101-109.

39. Чіп Р. С. Становлення гендерної ідентичності старших підлітків у ціннісному вимірі особистості. *Humanitarium. Психологія*. Том. 43. Вип. 1. Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 151-161.

40. Шлянчак С.О., Шлянчак А.В., Тінін Д.Г. Сучасна проблематика гендерної психології та гендерної ідентичності в період статевої зрілості індивіда. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*, 2023. (210), С. 192-199.

41. Banit, O. V. Post-traumatic growth of Ukrainians under war conditions. *Освітня аналітика України*, 2023. (4), P.104-115.
42. Bidovanets, O. Post-traumatic growth among Ukrainian women refugees (Master's thesis, University of Washington), 2023. 38 pp.
43. Bonanno, G. A., Chen, S., Galatzer-Levy, I. R. Resilience to potential trauma and adversity through regulatory flexibility. *Nature Reviews Psychology*, 2023. 1, P. 1-13.
44. Bonanno, G. A., Westphal, M., Mancini, A. D. Resilience to loss and potential trauma. *Annual Review of Clinical Psychology*, 2011. 7, P. 511-535.
45. Bueskens, P. (Ed.). Nancy Chodorow and The Reproduction of Mothering: Forty years on. *Journal of Psychosocial Studies*, 2020. 13(1), P.65-86.
46. Carpinello, B. The mental health costs of armed conflicts-A review of systematic reviews conducted on refugees, asylum-seekers and people living in war zones. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2023. 20(4), P. 2840.
47. Charlson, F., van Ommeren, M., Flaxman, A., Cornett, J., Whiteford, H., Saxena, S. New WHO prevalence estimates of mental disorders in conflict settings: A systematic review and meta-analysis. *Lancet*, 2019. 394(10194), P. 240-248.
48. Durmuş, D. Tracing the influence of Simone de Beauvoir in Judith Butler: Performativity and the social constitution of gender. *Philosophies*, 2022. 7(6), P. 137-150.
49. Galatzer-Levy, I. R., Huang, S. H., Bonanno, G. A. Trajectories of resilience and dysfunction following potential trauma: A review and statistical evaluation. *Clinical Psychology Review*, 2018. 63, P. 41-55.
50. Hines, M. Human gender development. *Neuroscience Biobehavioral Reviews*, 2020. 118, P.89-96.
51. Hobfoll, S. E., Halbesleben, J., Neveu, J.-P., Westman, M. Conservation of resources in the organizational context: The reality of resources and their

consequences. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 2018. 5, P. 103-128.

52. Lim, I. C. Z. Y., Tam, W. W. S., Chudzicka-Czupala, A., McIntyre, R. S., Teopiz, K. M., Ho, R. C., Ho, C. S. H. Prevalence of depression, anxiety and post-traumatic stress in war- and conflict-afflicted areas: A meta-analysis. *Frontiers in Psychiatry*, 2022. 13, Article 978703.

53. Moleiro, C., Pinto, N. Sexual orientation and gender identity: Review of concepts, controversies and their relation to psychopathology classification systems. *Frontiers in Psychology*, 2015. 6, Article 1511.

54. National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine; Division of Behavioral and Social Sciences and Education; Committee on National Statistics; Committee on Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation, Becker, T., Chin, M., Bates, N. (Eds.). *Measuring Sex, Gender Identity, and Sexual Orientation*. National Academies Press (US). 2022.

55. Perry, D. G., Pauletti, R. E., Cooper, P. J. Gender identity in childhood: A review of the literature. *International Journal of Behavioral Development*, 2019. 43(2), P. 125-137.

56. Portnytska N. Challenges to mental health in Ukraine. *International Journal of Social Psychiatry*. 2023. Електронний ресурс: <https://eprints.zu.edu.ua/37249/7/portnytska-2023-challenges-to-mental-health-in-ukraine.pdf> (дата звернення 10.10.2025)

57. Starr, C. R., Zurbriggen, E. L. Sandra Bem's gender schema theory after 34 years: A review of its reach and impact. *Sex Roles*, 2016. 76, P. 566-578.

58. Tedeschi, R. G., Calhoun, L. G. Clinical applications of posttraumatic growth. In S. Joseph (Ed.), *Clinical contexts of practice: The concept and application of posttraumatic growth* (pp. 504-512). Wiley-Blackwell. 2015.

59. Ukrainian Veterans Fund. The needs of veterans 2023. Kyiv: Ukrainian Veterans Fund. 2023. Електронний ресурс: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2023/11/needsofveteranseng.pdf> (дата звернення 04.09.2025)

60. UN Women CARE International. Rapid gender analysis of Ukraine. New York: UN Women. 2022. Электронный ресурс: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/05/rapid-gender-analysis-of-ukraine> (дата звернення: 17.09.2025)
61. Wang, Y., Chung, M. C., Wang, N., Yu, X., Kenardy, J. Social support and posttraumatic stress disorder: A meta-analysis of longitudinal studies. *Clinical Psychology Review*, 2021. 85, 101998.
62. Wittlin, N. M., Kuper, L. E., Olson, K. R. Mental Health of Transgender and Gender Diverse Youth. *Annual review of clinical psychology*, 2023. 19, P. 207-232.
63. Yu, L. Factor structure of a multidimensional gender identity scale in Chinese elementary school children. *International Journal of Behavioral Development*, 2012. 36(5), P. 350-358.
64. Zdravomyslova, E. A., Temkina, A. A. 12 lectures on gender sociology: Methodological and theoretical foundations. Saint Petersburg: European University Press. 2015.

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторська анкета

Анкета

Ваш вік?

Ваша стать?

Ваш освітній рівень?

Загальна середня

Професійно-технічна освіта

Неповна вища (бакалавр)

Вища (магістр)

Кандидат/доктор наук

Сімейний стан?

Неодружена/не заміжня

Одружена/у шлюбі/партнерство

Розлучена/перерваний шлюб

Вдова

Чи брали/берете ви особисто участь у заходах, пов'язаних з війною:

1. Так - безпосередньо як військовослужбовець(ця) (служба в ЗСУ/ТРО або інші формування)
2. Так - як волонтер(ка) / цивільна, що працювала на лінії фронту чи у зоні бойових дій
3. Так - як медичний/санітарний персонал (на фронті або в польових/евакуаційних, інших умовах)

4. Так – але за інших умов

5. Ні - не брала участі

Якщо відповідь на попереднє питання — «Так», вкажіть, будь ласка, характер участі (можна декілька варіантів):

1. Бойова/оперативна діяльність

2. Охорона/патрулі

3. Медична допомога/евакуація

4. Логістика/тилова підтримка на лінії фронту

5. Волонтерська допомога (продукти, амуніція, евакуація)

6. Ні - не брала/не брав участі

Інше:

Як довго (за сумарний час) тривала/триває ваша участь у війні (у місяцях):

Не брала/не брав участі

До 3 місяців

Від 3 місяців до пів року

Пів року – рік

1-2 роки

3 роки і більше

**Статеворольовий опитувальник С. Бем (адаптація А. Ярошенко, Т.
Семигіна)**

Інструкція: оцініть наявність (або відсутність) у себе названих нижче якостей.
Можна відповідати тільки «Так чи ні».

1. Віра в себе.
2. Уміння поступатися.
3. Здатність допомогти.
4. Схильність захищати свої погляди.
5. Життєрадісність.
6. Похмурість.
7. Незалежність.
8. Соромливість.
9. Сумлінність.
10. Атлетичність.
11. Ніжність.
12. Театральність.
13. Напористість.
14. Схильний до лестощів
15. Удачливість.
16. Сильна особа.
17. Відданість.
18. Непередбачуваність.
19. Сила.
20. Жіночність.
21. Надійність.
22. Аналітичність.
23. Уміння співчувати.

24. Ревнивість.
25. Здібність до лідерства.
26. Турбота про людей.
27. Прямота, правдивість.
28. Схильність до ризику.
29. Розуміння інших.
30. Скритність.
31. Швидкість в ухваленні рішень.
32. Співчуття.
33. Щирість.
34. Самодостатність
35. Здатність утішити.
36. Пихатість.
37. Владність.
38. Тихий голос.
39. Привабливість.
40. Мужність.
41. Тепло, щирість.
42. Урочистість, важливість.
43. Власна позиція.
44. М'якість.
45. Уміння дружити.
46. Агресивність.
47. Довірливість.
48. Малорезультативність
49. Схильність вести за собою.
50. Інфантильність.
51. Адаптивність
52. Індивідуалізм.
53. Нелюбов до лайок.

- 54. Несистематичність.
- 55. Дух змагання.
- 56. Любов до дітей.
- 57. Тактовність.
- 58. Амбітність, честолобство.
- 59. Спокій.
- 60. Традиційність, схильність до умовностей.

Опитувальник гендерних установок GENDER BIAS QUIZ (адапт. Костіної Т. О.)

Прочитайте надані 20 тверджень про гендерні ролі та обов'язки. Будь ласка, поставте відмітку в поле, яке найбільш точно відображає вашу думку (а не те, що, на вашу думку, думає суспільство), зазначивши тільки один варіант відповіді на кожне запитання. Пам'ятайте, що немає правильних або неправильних відповідей. Це лише те, як уважаєте саме ви

Варіанти відповіді: Не погоджуюся (1) Частково не погоджуюся (2) Частково погоджуюся (3) Повністю погоджуюся (4)

1. Народження хлопчика важливіше, ніж народження дівчини.
2. Стать і гендер – це одне й те саме.
3. Зовнішній вигляд дівчини має більше значення, ніж хлопчика
4. Дбати про дітей – це жіноча відповідальність.
5. Хлопчики часто кращі в математиці та науці, ніж дівчата.
6. Мабуть, більш виправданим із погляду грошових інвестицій є відправлення хлопців на навчання, ніж дівчаток.
7. Чоловіки та хлопці досягають вищого рівня грамотності, ніж жінки і дівчата.
8. Дівчата менш здатні, ніж хлопці, витримувати фізичні навантаження в контактних видах спорту, як-от, футбол, регбі чи бойові мистецтва.
9. Чоловіки – більш компетентні власники майна та землі, ніж жінки.
10. Чоловіки, як правило, більш надійні, ніж жінки в поверненні грошей, які було позичено.
11. Якщо жінки беруть декретну відпустку, вони не повинні скаржитися, якщо їхня кар'єра зупиниться.
12. На сьогодні жінки та чоловіки з подібною кваліфікацією мають однакову (рівну) оплату праці.

13. Оскільки права жінок зросли, у чоловіків, здається, знижується кількість прав і становище в суспільстві.
14. Жінки не можуть працювати й піклуватися про свої сім'ї одночасно.
15. Чоловіки, як правило, більш відповідальні, ніж жінки.
16. Жінка не повинна ставити свою кар'єру на перше місце: спочатку має думати про чоловіка.
17. Жінки не можуть досягти успіху в професіях, де переважають чоловіки, наприклад, інжиніринг.
18. Ухвалюючи рішення, чоловіки схильні бути більш раціональними, ніж жінки.
19. Жінки занадто емоційні, щоб бути ефективними лідерами.
20. Якщо жінки та чоловіки разом керують виконавчими радами, то це викликає проблеми

Коротка шкала ставлення до жінок (Attudes Toward Women Scale) (AWS)
(адаптація Н. Гапон)

Дайте відповіді на запитання за шкалою, де 0 – погоджуюся, 1 – майже погоджуюся, 2 – майже не погоджуюся, 3 – не погоджуюся

1. Лайка та словесна непристойність є більш відразливими у мовленні жінки, ніж чоловіка.
2. Жінки повинні взяти на себе відповідальність за лідерство у вирішенні інтелектуальних та соціальних проблем дня.
3. Чоловік і дружина повинні мати право використовувати однакові підстави, причини для розлучення.
4. Розповідати непристойності, брудні жарти має бути переважно чоловічою прерогативою.
5. Пияцтво жінок є гіршим, аніж пияцтво чоловіків.
6. У сучасних економічних умовах, коли жінки активні за межами дому, чоловікам треба долучатися до домашніх завдань, таких як миття посуду та прання.
7. Образливим є для жінок, коли шлюбні стосунки передбачають підпорядкування чоловіку.
8. При призначенні на посаду та просування по службі система оцінки кваліфікації та якості роботи повинна бути об'єктивною і не залежати від статі працівника.
9. Жінка повинна мати таке саме моральне право зробити пропозицію вступити в шлюб, як і чоловік.
10. Жінкам треба менше турбуватися про свої права, а думати про те, щоб стати хорошими дружинами та матерями.
11. Під час побачення жінки, які заробляють так само як чоловіки, повинні витратити однакові кошти з партнером.
12. Жінки повинні займати своє законне місце у бізнесі та всіх професіях нарівні з чоловіками.
13. Жінка не повинна розраховувати на те, що вона піде в ті самі місця, або буде володіти такою самою свободою дій, як і чоловік.
14. Сини в родині повинні більше заохочуватися до вступу у вищі, ніж дочки.
15. Для жінки є смішно керувати локомотивом, а для чоловіка латати шкарпетки.
16. Взагалі батько повинен мати більший авторитет, ніж мати у вихованні дітей.
17. Жінок треба заохочувати, щоб вони не вступали у сексуальні стосунки раніше шлюбу, навіть з їхнім нареченим.

18. Чоловік не повинен мати більших прав за законом у розпорядженні сімейною власністю, або доходом, ніж дружина.
19. Жінки повинні думати про свої обов'язки щодо материнства та догляду за домом, а не про бажання професійної або ділової кар'єри.
20. Інтелектуальне керівництво суспільством повинно бути в значній мірі в руках чоловіків.
21. Цінність економічної і соціальної свободи є більшою цінністю для жінок, ніж прийняття ідеалу фемінності, який був усталений чоловіками.
22. Загалом жінок треба розглядати як менш спроможних зробити внесок в економічне виробництва, ніж чоловіки.
23. Є багато робочих місць, на які чоловікам треба віддавати перевагу, ніж жінкам під час найму на роботу.
24. Жінкам слід надавати рівні можливості з чоловіками для опанування різних професій.
25. Сучасна дівчина має право на таку саму свободу, яка надається сучасному хлопцеві.

Методика дослідження особистісного виміру Я-концепції (Personal-Self Concept Questionnaire)

Оцініть кожне твердження за шкалою від 1 (повністю не згоден) до 5 балів (повністю згоден)

1. Я задоволений(на) тим, чого я досягнув(ла) у своєму житті.
2. Якщо я почуваюся пригніченим(ною), мені важко позбутися цього відчуття.
3. Наразі я досяг(ла) усіх важливих цілей, які поставив(ла) перед собою.
4. Я надійна людина.
5. Я потребую схвалення інших перш ніж щось зробити.
6. Я вважаю себе дуже тривожною та надчутливою людиною.
7. Наразі в мене немає жодних значних досягнень.
8. Я людина слова.
9. Мені важко братися за будь-що без сторонньої підтримки.
10. Я більш чутливий(ла), ніж більшість інших людей.
11. Я завжди долав(ла) будь-які труднощі, з якими стикався(ла) в своєму житті.
12. Приймаючи рішення, я занадто залежу від думки інших людей.
13. Якби я міг(могла) почати своє життя спочатку, я б не сильно щось змінював(ла).
14. Мені важко приймати рішення самостійно.
15. Я емоційно стабільна людина.
16. Я пишаюся тим як керую своїм життям.
17. Я дуже страждаю, коли щось йде не так.
18. Мої обіцянки священні.

Методика «портрет цінностей», Ш. Шварца (адаптація Семків І.)

Нижче наведено описи деяких людей. Прочитайте уважно і подумайте, наскільки текст відповідає Вам. Якщо опис стосується Вас, то позначте у комірці відповідь. Варіанти відповіді:

1. Зовсім не така як я
2. Не така як я
3. Трішки така як я
4. Майже така як я
5. Така як я
6. Дуже подібна

1. Для нього важливо вигадувати щось нове і бути творчим. Він любить все робити оригінально
2. Для нього важливо бути багатим. Він хоче мати багато грошей і дорогих речей
3. Для нього важливо, щоб усіх людей у світі вважали рівними. Вважає, що кожен повинен мати рівні шанси у житті
4. Для нього важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювались тим, що він робить
5. Для нього важливо жити у безпечному середовищі. Він уникає всього, що може загрожувати втраті безпеки
6. Він вважає, що важливо робити багато цікавих речей у житті. Він завжди намагається спробувати щось нове
7. Він вважає, що люди повинні робити те, що їм говорять. Переконаний, що люди повинні дотримуватися правил завжди, навіть тоді, коли ніхто не бачить

8. Для нього важливо вислухати думки людей, які відрізняються від нього. Навіть якщо він з ними не погоджується, він все ж хоче їх зрозуміти
9. Він вважає, що не варто просити більше, ніж вже маєш. Він переконаний, що люди повинні бути задоволені з того, що у них вже є
10. Він шукає будь-яку нагоду, щоб розважитись. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення
11. Йому подобається самостійно вирішувати, що робити. Для нього важливо бути вільним у плануванні та у виборі своєї діяльності
12. Для нього важливо дбати про близьких людей. Він намагається дбати про їхнє добро
13. Для нього важливо бути успішним. Він любить вражати інших
14. Для нього важлива безпека його країни. Він вважає, що держава повинна бути на сторожі внутрішньої та зовнішньої загрози
15. Він любить ризикувати, завжди шукає пригод
16. Для нього важливо поводити себе правильно. Він намагається уникати вчинків, які для інших здаються помилковими
17. Йому подобається бути керівником і вказувати іншим, що вони повинні робити. Він хоче, щоб люди робили те, що він каже
18. Для нього важливо бути вірним своїм друзям. Він хоче присвятити себе близьким людям
19. Він щиро вірить у те, що люди повинні піклуватись про природу. Для нього важливо доглядати навколишнє середовище
20. Для нього важливо бути релігійним. Він старається дотримуватися своїх релігійних переконань
21. Для нього важливою є чистота та порядок. Він зовсім не любить, коли серед речей безлад
22. Він вважає, що важливо цікавитися багатьма речами. Він цікавий і старається все зрозуміти
23. Він переконаний, що всі народи у світі повинні жити в гармонії. Поширення ідеї миру між усіма людьми для нього є важливим

24. Він вважає, що бути амбітним – це важливо. Він намагається показати, наскільки він здібний
25. Він вважає, що все треба робити традиційними способами. Для нього важливо дотримуватися звичаїв, яких його навчили
26. Для нього важливо насолоджуватись життям та отримувати. Він любить себе розважати
27. Для нього важливо відповідати потребам інших людей. Він намагається підтримати тих, кого знає
28. Він переконаний, що завжди повинен виявляти повагу до батьків та старших людей. Для нього важливо бути слухняним
29. Він хоче, щоб зі всіма були справедливими, навіть із тим, кого він не знає. Для нього важливо захищати слабких у суспільстві
30. Він любить сюрпризи. Для нього важливо, щоб його життя було цікавим
31. Він боїться захворіти. Бути здоровим – дуже важливо для нього
32. Бути попереду у житті дуже важливо для нього. Він все намагається робити краще ніж інші
33. Для нього важливо прощати людей, які його образили. Він намагається побачити хороші сторони в людях і не ображатися
34. Для нього важливо бути незалежним. Він любить покладатися на себе
35. Для нього важливо, щоб його країна мала стабільний уряд. Він турбується про забезпечення соціального порядку
36. Для нього важливо весь час бути ввічливим з іншими людьми. Він намагається ніколи не дратувати та не турбувати інших
37. Він дуже хоче насолоджуватись життям. Гарне проведення часу є дуже важливим для нього
38. Для нього важливо бути скромним. Він намагається не привертати до себе увагу
39. Він завжди хоче бути тим, хто приймає рішення. Він любить бути лідером
40. Для нього важливо пристосуватися до природи. Він вважає, що люди не повинні змінювати природу

Перевірка даних на нормальність розподілу

Звіт						
	Респонденти					
	Допустимо		Пропущені		Всього	
	N	%	N	%	N	%
Маскуліність	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Фемінність	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
IS	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Рівень гендерних упереджень	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Ставлення та рівень упереджень	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Самосповнення	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Автономія	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Емоційна адаптація	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Доброчесність	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Конформізм	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Традиція	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Доброзичливість	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Універсалізм	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Самостійність	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Стимуляція	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Гедонізм	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Досягнення	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Влада	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%
Безпека	80	100,0%	0	0,0%	80	100,0%

Критерії нормального розподілу						
	Колмогорова-Смирнова ^а			Критерій Шапиро-Уилка		
	Статистика	ст.св.	Значимість	Статистика	ст.св.	Значимість
Маскуліність	,196	80	,000	,892	80	,000
Фемінність	,221	80	,000	,869	80	,000
IS	,121	80	,006	,960	80	,013
Рівень гендерних упереджень	,212	80	,000	,918	80	,000
Ставлення та рівень упереджень	,143	80	,000	,869	80	,000
Самосповнення	,183	80	,000	,912	80	,000
Автономія	,093	80	,084	,964	80	,023
Емоційна адаптація	,201	80	,000	,865	80	,000
Доброчесність	,178	80	,000	,930	80	,000
Конформізм	,122	80	,005	,947	80	,002
Традиція	,197	80	,000	,928	80	,000
Доброзичливість	,158	80	,000	,922	80	,000
Універсалізм	,165	80	,000	,939	80	,001
Самостійність	,212	80	,000	,920	80	,000
Стимуляція	,138	80	,001	,952	80	,004
Гедонізм	,217	80	,000	,933	80	,000
Досягнення	,135	80	,001	,937	80	,001
Влада	,176	80	,000	,932	80	,000
Безпека	,146	80	,000	,905	80	,000

а. Корекція значимості Ліл'єфорса

Результати порівняльного аналізу (U-Критерій)

Статистичні критерії ^а			
	Маскулінність	Фемінність	IS
U Манна-Уїтні	588,000	701,000	508,000
W Вілкоксона	1368,000	1562,000	1369,000
Z	-2,049	-,972	-2,825
Асимптотична значимість (2-стороння)	,040	,331	,005

а. Групуєча змінна: Участь в заходах, пов'язаних з війною

Статистичні критерії ^а		
	Рівень гендерних упереджень	Ставлення та рівень упереджень
U Манна-Уїтні	531,000	644,000
W Вілкоксона	1311,000	1424,000
Z	-2,650	-1,500
Асимптотична значимість (2-стороння)	,008	,134

а. Групуєча змінна: Участь в заходах, пов'язаних з війною

Статистичні критерії ^а				
	Самосповнення	Автономія	Емоційна адаптація	Доброчесність
U Манна-Уїтні	785,000	145,500	183,000	520,500
W Вілкоксона	1646,000	925,500	963,000	1300,500
Z	-,143	-6,339	-6,047	-2,719
Асимптотична значимість (2-стороння)	,886	,000	,000	,007

а. Групуєча змінна: Участь в заходах, пов'язаних з війною

Статистичні критерії ^а					
	Конформізм	Традиція	Доброзичливість	Універсальність	Самостійність
U Манна-Уїтні	521,000	702,500	666,500	681,000	357,500
W Вілкоксона	1382,000	1563,500	1527,500	1542,000	1137,500
Z	-2,699	-,958	-1,296	-1,153	-4,328
Асимптотична значимість (2-стороння)	,007	,338	,195	,249	,000

а. Групуєча змінна: Участь в заходах, пов'язаних з війною

Статистичні критерії ^а					
	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
U Манна-Уїтні	660,500	739,000	593,000	691,500	362,500
W Вілкоксона	1440,500	1519,000	1373,000	1471,500	1223,500
Z	-1,354	-,597	-2,007	-1,054	-4,247
Асимптотична значимість (2-стороння)	,176	,550	,045	,292	,000

а. Групуєча змінна: Участь в заходах, пов'язаних з війною

Результати кореляційного аналізу (кореляція Спірмена)

Кореляції				Рівень гендерних упереджень	Ставлення та рівень упереджень
Участь в БД					
Ро Спірмана	Так	Маскулінність	Коефіцієнт кореляції	,005	,598
			Знач. (2-х стороння)	,977	,00
			N	41	4
		Фемінність	Коефіцієнт кореляції	,165	,28
			Знач. (2-х стороння)	,302	,06
			N	41	4
		IS	Коефіцієнт кореляції	-,071	-,350
			Знач. (2-х стороння)	,661	,02
			N	41	4

** . Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* . Кореляція значима на рівні 0.05 (двостороння).

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Кореляції									
Участь в БД				Самосповнення	Автономія	Емоційна адаптація	Доброчесність		
Ро Спірмана	Так	Маскулінність	Коефіцієнт кореляції	,874**	,344*	,208	,730**		
			Знач. (2-х стороння)	,000	,028	,191	,000		
			N	41	41	41	41		
		Фемінність	Коефіцієнт кореляції	-,145	-,360*	,130	-,261**		
			Знач. (2-х стороння)	,367	,021	,417	,099		
			N	41	41	41	41		
		IS	Коефіцієнт кореляції	-,806**	-,440**	-,509**	-,776**		
			Знач. (2-х стороння)	,000	,004	,001	,000		
			N	41	41	41	41		

** . Кореляція значима на рівні 0.01 (двостороння).

* . Кореляція значима на рівні 0.05 (двостороння).

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Кореляції								
Участь в БД				Конформізм	Традиція	Доброзичливість	Універсализм	Самостійність
Ро Спірмана	Так	Маскулінність	Коефіцієнт кореляції		-,101	,477**		-,062
			Знач. (2-х стороння)		,529	,002		,714
			N		41	41		41
		Фемінність	Коефіцієнт кореляції		,193	,020		,388*
			Знач. (2-х стороння)		,227	,903		,012
			N		41	41		41
		IS	Коефіцієнт кореляції		-,112	-,583**		,076
			Знач. (2-х стороння)		,486	,000		,638
			N		41	41		41

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Кореляції								
Участь в БД				Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
Ро Спірмана	Так	Маскулінність	Коефіцієнт кореляції	,120	,298	,344*	,036	,215
			Знач. (2-х стороння)	,455	,058	,028	,825	,177
			N	41	41	41	41	41
		Фемінність	Коефіцієнт кореляції	,588**	,728**	,132	,601**	-,382**
			Знач. (2-х стороння)	,000	,000	,410	,000	,014
			N	41	41	41	41	41
		IS	Коефіцієнт кореляції	,230	-,062	-,278	,008	-,525**
			Знач. (2-х стороння)	,147	,699	,078	,960	,000
			N	41	41	41	41	41

** Кореляція значима на рівні 0.01 (двостороння).

* Кореляція значима на рівні 0.05 (двостороння).

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Додаток Д (продовження)

Кореляції				Рівень гендерних упереджень	Ставлення та рівень упереджень
Участь в БД					
Ро Спірмана	Так	Самосповнення	Коефіцієнт кореляції	,428**	,446**
			Знач. (2-х стороння)	,005	,003
			N	41	41
		Автономія	Коефіцієнт кореляції	,156	-,066
			Знач. (2-х стороння)	,331	,683
			N	41	41
		Емоційна адаптація	Коефіцієнт кореляції	,493**	-,020
			Знач. (2-х стороння)	,001	,903
			N	41	41
		Доброчесність	Коефіцієнт кореляції	-,277	,570**
			Знач. (2-х стороння)	,080	,000
			N	41	41

** . Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* . Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Кореляції				Рівень гендерних упереджень	Ставлення та рівень упереджень
Участь в БД					
Ро Спірмана	Так	Конформізм	Коефіцієнт кореляції	,024	,472**
			Знач. (2-х стороння)	,884	,002
			N	41	41
		Традиція	Коефіцієнт кореляції	-,179	,574**
			Знач. (2-х стороння)	,262	,000
			N	41	41
		Добррозичливість	Коефіцієнт кореляції	,431**	,368*
			Знач. (2-х стороння)	,005	,018
			N	41	41
		Універсалізм	Коефіцієнт кореляції	,654**	-,225
			Знач. (2-х стороння)	,000	,157
			N	41	41
		Самостійність	Коефіцієнт кореляції	,388*	-,704**
			Знач. (2-х стороння)	,012	,000
			N	41	41
		Стимуляція	Коефіцієнт кореляції	,318*	-,104
			Знач. (2-х стороння)	,043	,517
			N	41	41
		Гедонізм	Коефіцієнт кореляції	,544**	,437**
			Знач. (2-х стороння)	,000	,004
			N	41	41
		Досягнення	Коефіцієнт кореляції	,645**	,035
			Знач. (2-х стороння)	,000	,830
			N	41	41
		Влада	Коефіцієнт кореляції	,833**	-,007
			Знач. (2-х стороння)	,000	,966
			N	41	41
		Безпека	Коефіцієнт кореляції	-,099	,495**
			Знач. (2-х стороння)	,540	,001
			N	41	41

** . Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* . Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Додаток Д (продовження)

Кореляції					Самоспоვნення	Автономія	Емоційна адаптація	Доброчесність
Участь в БД								
Ро Спірмана	Так	Конформізм	Коефіцієнт кореляції		,006	,176	,466**	,198
			Знач. (2-х стороння)		,972	,271	,002	,215
			N		41	41	41	41
		Традиція	Коефіцієнт кореляції		,454*	-,175	,289	,818**
			Знач. (2-х стороння)		,003	,275	,067	,000
			N		41	41	41	41
		Добррозичливість	Коефіцієнт кореляції		,295	,424**	,245	,099
			Знач. (2-х стороння)		,061	,006	,122	,539
			N		41	41	41	41
		Універсализм	Коефіцієнт кореляції		,213	,516**	,017	-,363*
			Знач. (2-х стороння)		,181	,001	,917	,020
			N		41	41	41	41
		Самостійність	Коефіцієнт кореляції		,079	,105	,174	-,319*
			Знач. (2-х стороння)		,625	,512	,276	,042
			N		41	41	41	41
		Стимуляція	Коефіцієнт кореляції		,041	,226	,200	-,403**
			Знач. (2-х стороння)		,801	,156	,210	,009
			N		41	41	41	41
		Гедонізм	Коефіцієнт кореляції		,408**	,133	,521**	-,033
			Знач. (2-х стороння)		,008	,409	,000	,837
			N		41	41	41	41
		Досягнення	Коефіцієнт кореляції		,462**	,231	,448**	-,273
			Знач. (2-х стороння)		,002	,146	,003	,084
			N		41	41	41	41
		Влада	Коефіцієнт кореляції		,306	-,023	,642**	-,286
			Знач. (2-х стороння)		,051	,884	,000	,070
			N		41	41	41	41
		Безпека	Коефіцієнт кореляції		,290	,345*	,324*	,479**
			Знач. (2-х стороння)		,066	,027	,039	,002
			N		41	41	41	41

** . Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

* . Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Факторний аналіз (факторна структура даних)

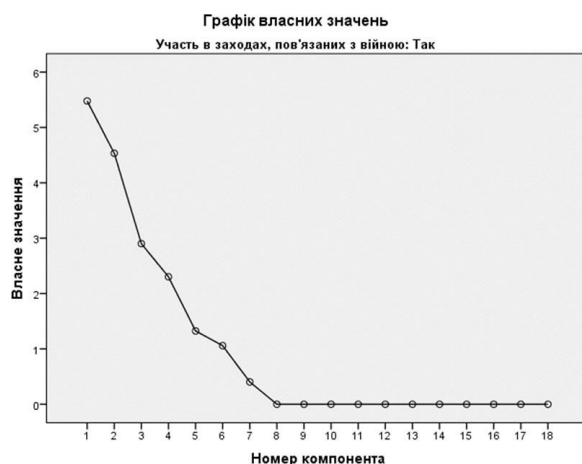
КМО і критерій Бартлета ^а		
Міра адекватності вибірки Кайзера-Майєра-Олкіна (КМО).		,720
Критерій сферичності Бартлета	Приблизний Хі-квадрат	616,650
	ст. св.	120
	Знач.	,000

а. Участь в заходах, пов'язаних з війною = Так

Пояснена сукупна дисперсія ^а									
Компонент	Початкові власні значення			Суми квадратів нагрузок випущення			Суми квадратів загрузок обертання		
	Всього	% дисперсії	Сума %	Всього	% дисперсії	Сума %	Всього	% дисперсії	Сума %
1	5,479	30,437	30,437	5,479	30,437	30,437	4,419	24,549	24,549
2	4,534	25,189	55,626	4,534	25,189	55,626	4,073	22,630	47,179
3	2,901	16,116	71,742	2,901	16,116	71,742	2,683	14,905	62,085
4	2,302	12,789	84,530	2,302	12,789	84,530	2,497	13,870	75,954
5	1,324	7,355	91,886	1,324	7,355	91,886	2,293	12,739	88,693
6	1,058	5,876	97,762	1,058	5,876	97,762	1,632	9,069	97,762
7	,403	2,238	100,000						

Метод виділення факторів: метод головних компонент.

а. Участь в заходах, пов'язаних з війною = Так

Повернута матриця компонентів ^{а,б}						
	Компонент					
	1	2	3	4	5	6
Доброочесність	,939					
Маскулінність	,856					
Традиція	,855					
Самоспопнення	,844					
IS	-,800					
Влада		,914				
Гедонізм		,861				
Досягнення		,791				
Стимуляція		,758				
Емоційна адаптація		,704				
Самостійність			-,974			
Фемінність			,849			
Універсалізм				,843		
Доброзичливість				,824		
Рівень гендерних упереджень				,728		
Конформізм					,989	
Безпека					,761	
Автономія						,899

Метод виділення факторів: метод головних компонент.

а. Участь в заходах, пов'язаних з війною = Так

б. Обертання зійшлося за 7 ітераціями.